

Međunarodna katalogna načela : prikaz i analiza

Willer, Mirna; Barbarić, Ana

Source / Izvornik: **Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 2009, 52, 18 - 62**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:925304>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

MEĐUNARODNA KATALOŽNA NAČELA : PRIKAZ I ANALIZA

INTERNATIONAL CATALOGUING PRINCIPLES : REVIEW AND CRITICAL ANALYSIS

Mirna Willer

Odjel za knjižničarstvo

Sveučilište u Zadru

mwiller@unizd.hr

Ana Barbarić

Katedra za bibliotekarstvo, Odsjek za informacijske znanosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

abarbari@ffzg.hr

UDK / UDC 025.3ICP

Pregledni rad / Review

Primljeno / Received: 23. 11. 2009.

Sažetak

Rad donosi prikaz i analizu *Izjave o međunarodnim kataložnim načelima* (*Statement of International Cataloguing Principles – ICP*). Taj IFLA-in dokument, objavljen u izvorniku na engleskom jeziku u veljači 2009., zamjenjuje skup načela poznatih pod nazivom *Pariška načela*. Dokument sadržava potpuno nova načela, a ne preradbu Pariških, namijenjena današnjim OPAC-ima i WebPAC-ima s tim da se mogu primjeniti i na datoteke koje izrađuju arhivi, muzeji i druge zajednice. Temeljna namjena ICP-a jest da posluži kao vodič u izradbi kataložnih pravilnika. Kako su načela utemeljena na IFLA-inim konceptualnim modelima FRBR-u i FRAD-u (čemu će se u budućnosti pridružiti i FRSAD), u radu se, onoliko koliko je potrebno za analizu novih načela, komentiraju i spomenuti konceptualni modeli.

Cljučne riječi: međunarodna kataložna načela, ICP, kataložni pravilnik, FRBR, FRAD

Summary

This article presents the review and critical analysis of the *Statement of International Cataloguing Principles – ICP*. The original, English version of IFLA document was published in February 2009, and it replaced the statement of principles known as the *Paris*

Principles. The ICP are not a revision of the *Paris Principles*, but a completely new set of principles, which are intended to be applicable to contemporary libraries OPACs and WebPACs, as well as to files created by archives, museums and other institutions. The basic purpose of the ICP is to help its users in the formation of cataloguing rules. Due to the fact that the ICP is based on the FRBR and FRAD conceptual models (with the intention to include FRSAD in future), these models are described and referred to in the article only for better understanding and easier analysis of the principles.

Keywords: Statement of International Cataloguing Principles, ICP, cataloguing rules, FRBR, FRAD

1. Uvod

U radu ćemo prikazati i analizirati *Izjavu o međunarodnim kataložnim načelima* (*Statement of International Cataloguing Principles* – ICP). Riječ je o IFLA-inom dokumentu čija je izradba počela još 2003., a konačna verzija, u izvorniku na engleskom jeziku, objavljena u veljači 2009.¹ Novi dokument, koji zamjenjuje skup načela poznatih pod nazivom *Pariška načela*,² izrađivao se na pet sastanaka kataložnih stručnjaka održanih jednom godišnje u različitim dijelovima svijeta. Prvi sastanak, održan u lipnju 2003. u Frankfurtu na Majni, okupio je kataložne stručnjake iz Europe te one anglo-američke kataložne tradicije. Cijela inicijativa kao i niz verzija nacrtu dokumenta postali su u knjižničarskoj zajednici poznati pod akronimom IME-ICC. Akronim se odnosi na engleski naziv održanih sastanaka, dakle na *IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code* (IFLA-ina sastanci stručnjaka za međunarodni kataložni pravilnik). Potrebno je naglasiti kako su sastanci urodili *Izjavom o međunarodnim kataložnim načelima*, dok u nazivu sastanaka nalazimo izraz “međunarodni kataložni pravilnik”. Sam naslov zbornika radova s prvog, kao i idućih, sastanaka ukazuje na poželjni razvoj događaja jer glasi *IFLA-ina kataložna načela : koraci prema međunarodnom kataložnom pravilniku* (*IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code*).³ No, bojimo se da se stanje, po pitanju izradbe međunarodnoga kataložnog pravilnika u okrilju IFLA-e, od 2003. kada je započeo niz IME-ICC sastanaka, uvelike promijenilo. Novo izdanje anglo-američkih kataložnih pravila, koje je u studenom 2008. objavljeno u završnoj verziji pod

¹ Statement of International Cataloguing Principles. 2009 [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-en.pdf.

² Statement of Principles adopted by the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October 1961. // Report / International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th-18th October, 1961 ; edited by A. H. Chaplin and Dorothy Anderson. Reprint. London : IFLA International Office for UBC, 1981. Str. 91-98.

Vidi i: Verona, Eva. Međunarodna načela katalogizacije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 3/4(1961), 155-179. Prilog 1: Načela prihvaćena na Međunarodnoj konferenciji o načelima katalogizacije, Pariz, listopad 1961., 171-179.

³ IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / edited by Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : K. G. Saur, 2004.

nazivom RDA (*Resource Description and Access*)⁴ upravo smjera postati međunarodni kataložni pravilnik, u punom značenju tog izraza. Takvim razvojem događaja inicijativa oko izradbe međunarodnoga kataložnog pravila unutar IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju, za sada je zastala.

No, vratimo se Načelima. U *Zahvalama*, koje je u prvom od objavljenih zbornika, priredila Barbara Tillett, predsjedavajuća Organizacijskom odboru IME-ICC-a (*IME ICC Planning Committee*), zabilježeno je kako je 2001., tadašnja članica Stalnog odbora Sekcije za katalogizaciju, Natalija Kasparova iz Ruske državne knjižnice u Moskvi, istaknula da je povodom četrdesetogodišnjice objavljivanja *Pariških načela*, Načela potrebno osuvremeniti za današnje OPAC-e i WebPAC-e.⁵ Tako je inicijativa pokrenuta, no trebalo je više od dvije godine da se organizira prvi sastanak na kojem je i Hrvatska imala svoju predstavnicu, Mirnu Willer, tada iz Zavoda za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice.⁶ Uslijedila su još četiri sastanka, redom: za Južnu i Srednju Ameriku u Buenos Airesu u kolovozu 2004.;⁷ za zemlje arapskog jezika na Bliskom Istoku u prosincu 2005. u Kairu (iako je prvobitno bilo planirano da se sastanak održi u Aleksandriji);⁸ za Aziju u Seulu u kolovozu 2006.⁹ te za zemlje sub-saharske Afrike u Pretoriji u kolovozu 2007.¹⁰ Nakon intenzivnog rada na izmjenama i dopunama teksta *Izjave o međunarodnim kataložnim načelima* na pobrojanim sastancima, nacrt izjave, označen kao verzija od 10. travnja 2008., objavljen je na IFLA-inomu mrežnom sjedištu u svrhu samog usvajanja (*vote*)¹¹ kao i prikupljanja komentara. Glasovi i kome-

⁴ RDA : Resource Description and Access. Full Draft 11/24/08 [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/rdafulldraft.html>.

⁵ Acknowledgements / Barbara. B. Tillett. // IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / edited by Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger, str. 5.

⁶ Participants. // IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / edited by Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger, str. 182.

⁷ IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code, 2 : report from the 2nd IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Buenos Aires, Argentina, 2004 / edited by Barbara B. Tillett and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2005.

⁸ IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code, 3 : report from the 3rd IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2005 / edited by Barbara B. Tillett, Khaled Mohamed Reyhad and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2006.

⁹ IFLA cataloguing principles : steps towards an International Cataloguing Code, 4 : report from the 4th IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Seoul, Korea, 2006 / edited by Barbara B. Tillett, Jaesun Lee and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2007.

¹⁰ IFLA cataloguing principles : steps towards an International Cataloguing Code, 5 : report from the 5th IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Pretoria, South Africa, 2007 / edited by Barbara B. Tillett, Tienie de Klerk, Hester van der Walt and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2008.

¹¹ IFLA Statement of international cataloguing principles : vote form. // Cataloguing Section [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: http://www.ifla.org/VII/s13/icc/IME-ICC_final_vote_form_200804.doc.

tari prikupljali su se do kraja lipnja 2008. Na sastanku IME-ICC-a, održanom u kolovozu 2008., tijekom 74. IFLA-ine konferencije, u većoj mjeri, usuglašen je tekst ICP-a. Zanimljivo je da IFLA, odnosno njena Sekcija za katalogizaciju, nije, kao što je uobičajeno, osnovala radnu skupinu za IME-ICC, nego se nadležno tijelo, kojim predsjedava Barbara Tillett, cijelo vrijeme vodilo kao Organizacijski odbor IME-ICC-a (*IME ICC Planning Committee*). Njegovi su članovi završno usuglašavanje teksta obavili elektroničkom poštom, a objavljivanje konačne verzije dokumenta, kao što smo već istaknuli, zbilo se u veljači 2009. Do rujna 2009., uz engleski izvornik, na IFLA-inom mrežnom sjedištu, *Izjava o međunarodnim kataložnim načelima* mogla se pronaći u prijevodu na još 19 jezika uključujući hrvatski (vidi *Prilog*).¹² U to je vrijeme objavljena i tiskana publikacija koja sadrži tekst ICP-a na istih 20 jezika zajedno s popratnim radovima i pripadajućim rječnikom.¹³

2. Prvi IFLA-in sastanak stručnjaka za međunarodni kataložni pravilnik, Frankfurt, 2003.

U ovom ćemo se odjeljku ukratko osvrnuti na prvi od pet IFLA-inih sastanaka stručnjaka za međunarodni kataložni pravilnik. Kako pobliže nećemo prikazivati ostale sastanke, moramo naglasiti da ih ne smatramo manje važnim, već naš razlog za isticanje prvoga leži u činjenici da su njime bile obuhvaćene kako zemlje anglo-američke kataložne tradicije tako i one europske kojima, naravno, pripada Hrvatska. Ako se prisjetimo da je Konferenciju u Parizu 1961. uvelike obilježio, možda čak možemo reći i sukob, europske i anglo-američke kataložne tradicije, vrlo je indikativno to što IFLA nije, u sklopu inicijative IME-ICC, sukladno navedenim tradicijama, organizirala dva zasebna sastanka, nego jedan zajednički. Iako su, nesumljivo, međunarodnom ujednačivanju kataložnih postupaka različitih tradicija, kao prvo, pridonijela *Pariška načela*, a potom i cijeli niz standarda iz obitelji ISBD, smatramo kako je potrebi organiziranja samo jednog sastanka doprinijela i činjenica da su pravilnici anglo-američke kataložne tradicije, točnije AACR2 i AACR2R, zadnjih desetljeća, postali nacionalni pravilnici određenog broja zemalja kontinentalne Europe. Iako to još nije bio slučaj 2003., u vrijeme održavanja frankfurtskog sastanka, izgleda da je, definitivno odustajanje Njemačke od RAK-a, te prihvaćanje AACR2, odnosno RDA, kao nacionalnog pravilnika, samo još jedna potvrda uzmicanja europske kataložne tradicije pred anglo-američkom.

Sastanku u Frankfurtu prethodilo je istraživanje koje je za cilj imalo usporedbu kataložnih pravilnika, korištenih u zemljama sudionicama prvoga sastanka, sa samim *Pariškim načelima*. U tu su svrhu organizatori sastanka tijelima zaduženim

¹² Statement of international cataloguing principles. Translations [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/statement-of-international-cataloguing-principles>.

¹³ IFLA cataloguing principles : Statement of international cataloguing principles (ICP) and its glossary / edited by Barbara B. Tillett and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2009.

za izradbu pravilnika (*rule making bodies*) poslali upitnik čiji je cilj bio utvrditi sukladnost rješenja iz kataložnih pravilnika u pitanju izbora i oblika odrednica i redalica s *Pariškim načelima*. Zanimljivo je da je kao *rule making body*, u slučaju Hrvatske, prepoznata Nacionalna i sveučilišna knjižnica, a ne Hrvatsko knjižničarsko društvo, odnosno njegova Komisija za katalogizaciju. Ta odluka i nije sporna s obzirom na ulogu NSK kao bibliografskog središta te držimo da je vrijedi istaknuti, ako ništa drugo, zbog međunarodne percepcije pitanja odgovornosti pokretanja izradbe i donošenja nacionalnoga kataložnog pravilnika. Naravno, samo razrješenje tog pitanja na razini Hrvatske ne mora slijediti logiku razmišljanja kolega iz inozemstva, već, primjerice, način na koji je Hrvatski zavod za knjižničarstvo NSK-a organizirao ispunjavanje spomenutog upitnika za IME-ICC. Naime, predstavnica Hrvatskoga zavoda za knjižničarstvo Mirna Willer okupila je skupinu kataložnih stručnjaka iz različitih hrvatskih ustanova (najviše ih je ipak bilo iz NSK) koji su zajednički ispunjavali upitnik.

Temeljem 18 pristiglih upitnika, Barbara Tillett izradila je usporedbu pravilnika prema članovima *Pariških načela*.¹⁴ Moramo istaknuti kako broj upitnika nije istovjetan broju obuhvaćenih zemalja. AACR2R, koji je analiziran kroz jedan upitnik, koristi se, naravno, u Australiji, Kanadi, SAD-u i Velikoj Britaniji. No, češki i švedski prijevod istog pravilnika, točnije u švedskom slučaju njegovog izdanja iz 1988., analizirani su kroz zasebne upitnike koje su ispunile nacionalne knjižnice navedenih zemalja. Tome moramo pridružiti i tzv. BAV (*Biblioteca Apostolica Vaticana*) odnosno kataložni pravilnik Vatikanske knjižnice koji najvećim dijelom slijedi AACR2,¹⁵ tako da zaključujemo kako je u razdoblju ispunjavanja ankete sedam zemalja koristilo pravilnik anglo-američke kataložne tradicije. Danas bi tu bila i osma zemlja, Njemačka, s tim da ističemo da je i sam RAK, analiziran kroz dvije ankete, izvornik kroz njemačku te zasebno njegov bugarski prijevod. I hrvatski kataložni pravilnik odnosno *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* Eve Verona analiziran je više puta, točnije triput. Kako je on i dalje nacionalni pravilnik svih zemalja bivše Jugoslavije, uz Hrvatsku, anketi su se odazvale Slovenija i Makedonija.

Nećemo se pobliže osvrnuti na Tilletičin prikaz pravilnika obuhvaćenim anketom s *Pariškim načelima* koji pokazuje različite stupnjeve odstupanja od Načela pojedinih pravilnika, koji je, kod većeg broja pravilnika, posebice izražen

¹⁴ Results of the code comparisons / compiled by Barbara B. Tillett. // IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / edited by Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger, str. 10-15.

¹⁵ BAV, po pitanju izbora i oblika odrednica slijedi AACR2, osim u slučaju oblika odrednica za svece, crkvene dostojanstvenike, članove crkvenih redova, biblijske likove; zatim za starogrčka, starorimska, bizantinska (do 1300.) i srednjovjekovna imena, kada se slijede pravila 3. izd. *Norme per il catalogo degli stampati*. Vidi: Cataloguing code comparison for the IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, July 2003 – Biblioteca Apostolica Vaticana (BAV), AACR2 compliant cataloguing code / Commissione per le catalogazioni [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/code_vatican.pdf.

u slučaju posebnih, zadnjih pet točaka, Načela. No, moramo istaknuti kako takvim rezultatima analize doprinosi činjenica da su pojedini stručnjaci koji su ispunjavali ankete, usklađenost spram *Pariških načela* procijenjivali spram same kataložne prakse, a ne propisanih rješenja iz pojedinih pravilnika. Bilo kako bilo, analiza je ukazala kako je današnja strojno čitljiva katalogizacija, kojoj su u određenoj mjeri prilagođena novija izdanja istraženih pravilnika te i sama praksa, zbilja zahtijeva izradbu novih načela na kojima bi počivali budući pravilnici. Raspon i mehanizmi ostvarivanja zadataka kataloga danas su bitno drugačiji, što ukazuje da se *Pariška načela* dogovorena u vrijeme prevlasti kataloga na listićima nisu ni mogla preraditi i prilagoditi, nego je bilo potrebno odrediti nova.

3. Izjava o međunarodnim kataložnim načelima

Izjava o međunarodnim kataložnim načelima (ICP) započinje Uvodom u kojem je istaknuto kako su *Pariška načela* ostvarila svoj cilj, dakle poslužila su kao temelj za međunarodnu standardizaciju u području katalogizacije. To je potkrijepljeno tvrdnjom kako je većina kataložnih pravilnika, objavljena i razvijana nakon 1961., slijedila Načela, ako ne u potpunosti, onda u najvećoj mogućoj mjeri.¹⁶ Naravno, moramo se složiti s ovako načelnom tvrdnjom, iako bismo istaknuli kako je većina suvremenih kataložnih pravilnika, u velikoj mjeri ujednačena, po pitanju kataložnog opisa što je, prvenstveno, rezultat IFLA-inog rada na standardima iz obitelji ISBD. Čini nam se da po pitanju izbora i oblika odrednica i redalica, što je i bio doseg *Pariških načela*, kataložni pravilnici i nisu postigli baš toliko visoku razinu ujednačenosti, tim više što i sama načela dogovorena u Parizu dopuštaju i neka alternativna rješenja.

Uvod ICP-a nastavlja se rečenicom u kojoj se ističe kako je danas, nakon više od četrdeset godina, potreba za međunarodnim kataložnim načelima još snažnija budući da katalogizatori i krajnji korisnici upotrebljavaju OPAC-e knjižnica diljem svijeta. Iako je riječ o kataložnim načelima, istaknuto je kako su ona primjenjiva na knjižnične kataloge i druge vrste informacijskih sustava. Takva tvrdnja je razumljiva ako znamo da se ICP temelji na konceptualnom modelu obitelji studija FRBR.¹⁷

Kao prvo načelo ICP-a, već u Uvodu, istaknuta je izradba kataloga primjerenog korisniku.

Nadalje je objašnjeno kako nova načela zamjenjuju i proširuju *Pariška načela* u smislu da žele obuhvatiti ne samo tekstualna djela (*textual works*), nego sve vrste građe. Jednako tako, nova načela nisu usmjerena samo na pitanja odabira i oblika odrednica, nego na sve vidove bibliografskih i autoriziranih podataka koji se upotrebljavaju u knjižničnim katalogima. Iako nam nije u potpunosti jasno zašto

¹⁶ Izjava o međunarodnim kataložnim načelima 2009 / prevela Mirna Willer. Vidjeti prijevod u prilogu. U članku se tekst Izjave navodi prema njenim dijelovima, npr., Uvod, Pojmovnik odnosno točkama, a ne prema stranicama.

¹⁷ FRBR, FRAD i FRISAD.

su se sastavljači ICP-a odlučili za poprilično nespretni izraz *textual works*,¹⁸ pogotovo zato što je u samim *Pariškim načelima* istaknuto da se odnose na tiskane knjige i ostalu knjižničnu građu sa sličnim obilježjima, posve je razumljivo da načela rađena početkom 21. stoljeća moraju biti primjenjiva na kataloge koji sadrže zapise za sve vrste građe koju danas susrećemo u fondovima knjižnica. Važno je istaknuti kako je prijelaz od kataloga na listićima na online kataloge potaknuo većinu knjižnica na izgradnju jednoga jedinstvenog kataloga u kojem su zastupljene sve vrste građe, što je dokinulo tradiciju izradbe posebnih kataloga posebnih knjižničnih zbirki. U tom su smislu načela koja se odnose samo na nekadašnji temeljni katalog svake knjižnice, abecedni katalog knjiga, te donekle na katalog serijskih publikacija, uvelike zastarjela.

U uvodu je naglašeno kako se nova načela nastavljaju na velike svjetske kataložne tradicije, kao i na konceptualni model IFLA-ine studije *Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa*. Željeli bismo prokomentirati tvrdnju kako se ICP temelje na velikim svjetskim kataložnim tradicijama (*the great cataloguing traditions of the world*). Kao potvrda toj tezi u bilješki pod crtom navedeni su, uz Izvještaj s Međunarodne konferencije o kataložnim načelima i anotirano izdanje *Pariških načela* koje je objasnila i primjerima popratila Eva Verona, radovi Cuttera, Ranganathana i Lubetzskog. Preciznije, 4. izdanje Cutterovih *Pravila za ukršteni katalog*, što je vrlo indikativno sa stajališta temeljnoga općeg načela o primjerenosti kataloga korisnicima, Ranganathanovo djelo *Odrednica i kanoni (Heading and canons)* te *Načela katalogiziranja (Principles of cataloging)* S. Lubetzkog. Iako je, nesumnjivo, riječ o temeljnim djelima teorije (i prakse) katalogizacije 20. stoljeća, s obzirom na doseg britanskoga kolonijalnog utjecaja u slučaju Ranganathana, držimo da sva pripadaju anglo-američkoj kataložnoj tradiciji, što uvelike osporava tezu da se nova načela temelje na svjetskim kataložnim tradicijama. Navođenje, u tom smislu, publikacija koje se odnose na sama *Pariška načela*, koja su plod međunarodne konferencije, ne smatramo dovoljnim za opravdavanje navođenja riječi tradicija u množini.

Uvod završava izražavanjem nade kako će načela poboljšati međunarodnu razmjenu bibliografskih i autoriziranih podataka te voditi stvaratelje kataložnih pravilnika u njihovim nastojanjima da izrade međunarodni kataložni pravilnik.

Još jednom možemo ustvrditi kako je u komentiranom uvodu jasno rečeno da ICP načela ne predstavljaju preradbu *Pariških*, nego se radi o novim načelima koja zamjenjuju i bitno proširuju ona donesena 1961. To je vidljivo i iz same strukture novih načela koja obuhvaća sljedeće točke:

1. Opseg
2. Opća načela
3. Entiteti, atributi i odnosi
4. Ciljevi i zadaci kataloga
5. Bibliografski opis

¹⁸ Vjerojatno se radi o utjecaju anglo-američke kataložne tradicije koja za polazište u organizaciji kataloga odabire literarnu jedinicu, odnosno djelo.

6. Pristupnice

7. Osnove za mogućnosti pretraživanja.

Uz nabrojanih sedam točaka ICP sadržava i *Pojmovnik (Glossary)* koji donosi 40 objašnjenih pojmova s navedenim izvorima kao i kraći popis naziva koji više nisu u uporabi (bibliografska jedinica građe, odrednica, uputnica i jedinstveni stvarni naslov). Dokument završava kraćom Izjavom IME-ICC-a u kojoj se, između ostalog, preporučuje da se IFLA-ina Sekcija za katalogizaciju zaduži za pregled teksta u razmacima od pet godina radi mogućeg osuvremenjivanja.

3.1. Opseg

U točki 1 koja se bavi opsegom načela, istaknuto je kako ona imaju za cilj pružiti vodstvo u izradbi i razvoju kataložnih pravilnika. Primjećujemo kako nije naglašeno da su načela namijenjena isključivo IFLA-inomu međunarodnom kataložnom pravilniku, što je dobro, jer bi takva tvrdnja bila ograničavajuća, no, ipak, možda je izradba spomenutog pravilnika kao mogući korak u realizaciji načela trebala biti spomenuta. Nadalje je istaknuto kako su načela primjenjiva na bibliografske i autorizirane podatke te sadašnje kataloge. Također je navedeno kako se načela mogu primijeniti na bibliografije i datoteke koje izrađuju knjižnice, arhivi, muzeji i druge zajednice.

U idućem odjeljku teksta, naglašeno je kako načela imaju za cilj omogućiti dosljedan pristup deskriptivnoj i predmetnoj katalogizaciji (*descriptive and subject cataloguing*) svih vrsta bibliografskih jedinica (*bibliographic resources of all kinds*).

Govoreći o prenesenim navodima o samom opsegu načela, primjećujemo kako je njihov opseg u odnosu na *Pariška načela* znatno širi. Teži se obuhvatiti sve vrste građe, problematiku ne samo autoriziranih podataka, nego i bibliografskog opisa te područje predmetne obrade. Takav široki obuhvat u skladu je s "duhom" dokumenta u kojem se iznose načela, no bit će ga vrlo teško slijediti, posebice po pitanju pravila predmetne obrade, u bilo kojemu međunarodnom kataložnom pravilniku.

3.2. Opća načela

Opća načela navedena u točki 1 ICP-a, utemeljena su na bibliografskoj literaturi, posebno onoj Ranganathana, ali i Leibniza, opisanoj i analiziranoj u djelu *Intelektualne osnove organizacije informacija* Elaine Svenonius.¹⁹ Radi se o **primjerenosti korisniku, općoj uporabi, prikazivanju, točnosti, dostatnosti i nužnosti, značajnosti, ekonomičnosti, ujednačenosti i normizaciji te integraciji**. Svenonius navedena načela prikazuje i objašnjava u poglavlju koje nosi naziv *Načela opisa (Principles of description)*.²⁰ Vezano uz višeznačnost pojma, citirana autorica napominje kako se u literaturi o bibliografskom opisu izraz načelo upo-

¹⁹ Svenonius, Elaine. *Intelektualne osnove organizacije informacija*. Lokve : "Benja", 2005.

²⁰ Isto. Str. 69-86.

trebljava u vezi s ciljevima bibliografskog sustava, s općim pravilima bibliografskog pravilnika i s propisima koji upravljaju izgradnjom bibliografskog jezika. Pri tome ističe kako ona tu riječ upotrebljava u posljednjem od navedenih značenja, po uzoru na Lubetzskog koji je primijetio da se kataložni pravilnik ne može započeti skicirati bez određivanja temeljnih načela.²¹ Pošto je objasnila u kojem značenju upotrebljava navedeni pojam, Svenonius upozorava kako su bibliografska načela različita od bibliografskih ciljeva i bibliografskih pravila. Naime, citirana autorica tvrdi, kako ciljevi (*objectives*) ozakonjuju ono što korisnik može očekivati od bibliografskog sustava: pronalaženje dokumenta, pronalaženje svih pojavnih oblika djela prikazanih zajedno itd., dok su, načela, naprotiv, upute za izgradnju bibliografskog jezika koji se upotrebljava za stvaranje takva sustava, a koji obično poprima oblik pravilnika.²² Dakle, Svenonius naglašava, slijedeći Lubetzskog, kako načela nisu pravila, već prije svega smjernice za izgradnju skupa pravila. Kako cjelokupni IFLA-in dokument govori o međunarodnim kataložnim načelima, naglašavamo da su načela svojstvena izradbi bibliografskih jezika navedena prema Svenonius nazvana općim načelima.

Donekle može zbuniti što Svenonius, također, uz načela svojstvena izradbi bibliografskih jezika, spominje i opća načela koja upravljaju izvedbom svih sustava poput načela dostatne razboritosti kojeg je utvrdio prvi Leibniz, a Ranganathan prozvao načelom nepristranosti. Drugo opće načelo koje spominje Svenonius, načelo je ekonomičnosti koje je, jednako tako, drugo i među Ranganathanovim načelima.²³ To su načelo tvorci ICP-a uvrstili u točku 1 tako da ona sadrži sveukupno devet načela. Načelo dostatne razboritosti, odnosno načelo nepristranosti, nije uvršteno u točku 1. Kao što smo već naglasili, zbog razumljivosti same *Izjave o međunarodnim kataložnim načelima*, sva su navedena načela točke 1, označena kao opća.

Točka 1 započinje tvrdnjom kako postoji nekoliko načela koji upravljaju izradbom kataložnih pravilnika (*principles that direct the construction of cataloguing codes*). Na ovom mjestu još bi istaknuli kako je u bilješki pod crtom 4 u ICP-u istaknuto da ta opća načela nisu u dokumentu navedena nekim posebnim redoslijedom, te da su u odnosu na predmetni tezaurus primjenjiva i druga načela koja još nisu uključena u ovu izjavu. Neobuhvaćanjem takvih načela dokument, u određenoj mjeri, proturječi ranije navedenoj svrsi osiguravanja dosljednog pristupa deskriptivnoj i predmetnoj katalogizaciji (ili, možda, formalnoj i stvarnoj obradi) svih vrsta bibliografskih jedinica.

Kao najvažnije načelo ICP navodi primjerenost korisniku. Po uzoru na Svenonius, istaknuto je kako se pod tim podrazumijeva da odluke koje se donose pri izradbi opisa i nadziranih oblika imena za pristup (*controlled forms of names for access*) trebaju uvažiti korisnika. Ipak, Svenonius spomenuto načelo smješta u okvir izradbe opisa te u objašnjenju načela primjerenosti korisniku uopće ne spo-

²¹ Isto. Str. 69.

²² Svenonius, Elaine. Nav. dj. Str. 69-70.

²³ Isto. Str. 70.

minje pristupnice, nego isključivo opis.²⁴ Međutim, čitajući njenu analizu spomenutog načela,²⁵ uviđa se da ona ne govori isključivo o opisu, nego i o pristupu, tako zaključujemo da je određenje načela primjerenosti korisniku, kako ga donosi ICP, preciznije i točnije. No, ICP u *Pojmovniku* pojam deskriptivna katalogizacija (*descriptive cataloguing*) određuje kao dio katalogizacije u kojem se izrađuju opisni podaci i pristupnice koje nisu predmetnice (*the part of cataloguing that provides both descriptive data and non-subject access points*). S druge strane, engleski izraz *subject cataloguing* koji na hrvatski prevodimo kao predmetna katalogizacija ili obrada, pri čemu se klasifikacija smatra posebnim područjem, definiran je u ICP-u kao dio katalogizacije u kojem se izrađuju nadzirane predmetnice i/ili klasifikacijske oznake (*the part of cataloguing that provides controlled subject terms and/or classification*). Dakle, prema hrvatskomu knjižničarskom nazivlju riječ je o sadržajnoj ili stvarnoj obradi. Primjećujemo kako su određenja i podjela anglo-američke kataložne tradicije, na ovom mjestu ušla u IFLA-in, dakle međunarodni, dokument, što nikako ne smatramo dobrim. Držimo da bi IFLA-ini dokumenti, u tom smislu, trebali ipak biti "neutralni".

Ističući načelo primjerenosti korisniku kao temeljno, ICP se nadovezuje na tradiciju za koju se drži da ju je u anglo-američkoj katalogizaciji uspostavio Cutter. U kataložnoj teoriji poznata je Duncanova kritička analiza kojom je on tzv. Cutterov kreda "primjerenosti korisniku" iznesen u čuvenoj rečenici iz predgovora 4. izdanja *Pravila za ukršteni katalog* pokušao prikazati tek kao usputnu misao koju je Cutter namijenio praktičarima katalogizacije, a ne tvorcima kataložnih pravilnika što su isti, u slučaju anglo-američkih pravila, koristili kao teorijsko opravdanje za uvođenje brojnih iznimki u odnosu na "načelnija" pravila.²⁶ Temeljem činjenice da je Cutter svoja pravila izradio za ukršteni katalog, tada glavni katalog narodnih knjižnica u SAD-u, držimo kako je, u određenoj mjeri, bio suočen s problemima sličnim onima koje moraju uzeti u obzir i današnji tvorcii pravila i standarda, pogotovo predmetnih, koji se primjenjuju u OPAC-ima i WebPAC-ima. Naime, Cutter je, kako ističe Svenonius, odbacio tradicionalni europski stručni katalog koji je bio izrađen za obrazovane te počeo stvarati novi, abecedni predmetni pristup informacijama, namijenjen običnim korisnicima.²⁷ Ako navedeno povežemo s time da velika količina današnjih korisnika pristupa online kataložima upravo s predmetnim upitima te da ICP želi, za razliku od *Pariških načela*, obuhvatiti i područje predmetne obrade, moramo se zapitati je li doseg načela primjerenosti korisniku jednak u području formalne i stvarne obrade. Jednako tako, jednostavan pristup putem mreže katalogu bilo koje knjižnice do krajnje

²⁴ Isto.

²⁵ Isto. Str. 70-73.

²⁶ Dunkin, Paul. Explanatory commentary by Paul Dunkin. // Code of cataloging rules : author and title entry / Seymour Lubetzky. // Writings on the classical art of cataloging / Seymour Lubetzky ; compiled and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry. Englewood, Colo. : Libraries Unlimited, 2001. Str. 213-217.

²⁷ Svenonius, E. Nav. dj. Str. 71.

mjere zaoštava pitanje što uopće znači izraz “primjerenost korisniku” posebice na međunarodnoj razini. Korisničke studije pokazale su da, kad je riječ o formalnim upitima, većina korisnika pretražuje kataloge po uobičajnim pristupnicama poput autora i naslova oslanjajući se pri tome na mjesna nakladnička rješenja. Kada se radi o predmetnom pretraživanju, korisnici imaju velikih problema pri oblikovanju upita koji bi odgovarao predmetnom jeziku kataloga tako da takva pretraživanja uglavnom završavaju neuspjehom. Zbog toga se okreću pretraživanju utemeljenom na prirodnom jeziku, dakle ključnim riječima, što u pravilu završava prevelikim brojem pronađenih zapisa u kojima se teško snaći, što uvelike obeshrabruje korisnike. Ako se u svjetlu navedenog osvrnemo na načelo primjerenosti korisniku, držimo da je spomenuto načelo mnogo lakše sprovesti u djelo u području formalne obrade. Na kraju krajeva, to su knjižnice oduvijek i radile, što je utjecalo na činjenicu da međunarodna ujednačenost oblika jedinstvenih odrednica autora, korporativnih tijela, stvarnih naslova nikad nije postignuta, unatoč *Pariškim načelima* te svim ostalim IFLA-inim dokumentima koji su uslijedili poput *Imena osoba (Names of persons)*, do sad objavljenog u četiri izdanja,²⁸ zatim inicijative *Anonimni klasici (Anonymous classics)*, gdje se uz postojeće izdanje koje obuhvaća europska djela,²⁹ upravo radi na izdanju koje bi obuhvatilo afričku književnost,³⁰ kao i izvještaja *Strukture korporativnih odrednica*³¹ koji se nadovezuje na Veronin skup *Prijedloga* kroz koje se ona zauzimala za ukidanje razlika u korporativnim odrednicama proizašlih iz različitih kataložnih tradicija.³² Unatoč svemu nabrojenom, kataložni pravilnici, a i sama praksa, do sada su, po tom pitanju, slijedili ono što ICP proglašava sljedećim općim načelom pri izradbi pravilnika, a to je opća uporaba (*common usage*). Pod navedenim pojmom ICP, po uzoru na Svenonius, ističe kako normalizirani rječnik korišten u izradbi opisa i pristupnica treba biti usklađen s rječnikom većine korisnika.

²⁸ Names of persons : national usages for entry in catalogues / [International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, Deutsche Bibliothek, Frankfurt am Main]. 4th rev. and enl. ed. München [etc.] : Saur, 1996.

²⁹ Anonymous classics : a list of uniform headings for European literatures / compiled by the IFLA International Office for UBC ; edited by Rosemary C. Hewett. London : IFLA International Office for UBC, 1978.

³⁰ Anonymous classics : African literature : epics and assimilated : list does not includes Arabic work : [draft] / compiled by Nadine Boddaert, Division of Bibliographic Control, Cataloguing Section, 2001. Version of August 10, 2005 [citirno: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/anonymous-classics-african-literature>.

³¹ Strukture korporativnih odrednica : završni izvještaj : studeni 2000. / Radna grupa za pre radbu Oblika i strukture korporativnih odrednica ; primjere priložili članovi Sekcije za katalogizaciju ; sastavio i uvod napisao Ton Heijlingers. [S. l.] : Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova, Program za Univerzalnu bibliografsku kontrolu i međunarodni MARC, 2001. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 46, 3/4(2003), 127-153.

³² Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975. Str. 155-158.

Zanimljivo je da ICP opću uporabu smatra zasebnim općim načelom, dok Svenonius dotični pojam smatra podnačelom načela primjerenosti korisniku.³³ Nadopunjavanje ovih dvaju načela ili načela i podnačela, koje je i Ranganathan izrazio kroz načelo imenovano kao načelo tražene odrednice,³⁴ većina kataložnih pravilnika, u području formalne obrade, interpretirala je, što je i logično, kao izlaženje u susret korisnicima vlastite zemlje, odnosno jezičnog područja sa zajedničkom nakladničkom tradicijom. Pokušaji izradbe međunarodnoga kataložnog pravilnika, bilo da je riječ o RDA ili nekom mogućem IFLA-inom pravilniku, uz razvoj projekata poput VIAF-a (*Virtual international authority file*),³⁵ a sve potpomognuto mogućnostima koje nudi informacijsko komunikacijska tehnologija, zasigurno usmjerava kataložnu zajednicu k preispitivanju postojećih koncepata odnosno rješenja. Iako su načelo primjerenosti korisniku i pripadajuće načelo/podnačelo opće uporabe, oduvijek vodili tvorce kataložnih pravilnika, međunarodno ujednačivanje kataložnih postupaka, u dijelu u kojem se odnosi na oblik jedinstvenih odrednica, u mnogim kataložnim pravilnicima, a i u samoj praksi koja ponekad ne slijedi odredbe iz nadležnog pravilnika, nije uspješno provedeno. Samo isticanje načela primjerenosti korisniku kao temeljnog pri izradi kataložnog pravilnika, posebice međunarodnog, u svjetlu novih mogućnosti informacijsko komunikacijske tehnologije predstavlja tek prvi korak na dugačkom putu na kraju kojeg bi korisnici online kataloga mogli u skladu s vlastitim željama i potrebama birati oblike pristupnica koje ih vode kroz katalog nevezano uz činjenicu jesu li ti oblici izrađeni u knjižnici čiji katalog pretražuju ili u nekoj drugoj, bilo knjižnici bilo ustanovi. Dodatna težnja da se nadzirani oblici imena koje izrađuju knjižnice povežu s drugim online direktorijima bilo osoba bilo korporativnih tijela, otvara i cijeli niz dodatnih pitanja kojima se bibliografska organizacija neposredno ne bavi, poput prava na privatnost te zaštite podataka živućih autora te komercijalne vrijednosti autoriziranih podataka. Ako sve navedeno promotrimo sa stajališta predmetne katalogizacije, možemo zaključiti da je ostvarivanje željenih ciljeva znatno složenije te se pitamo u kojoj će mjeri bilo koji međunarodni kataložni pravilnik (možebitni IFLA-in ili neki drugi) moći slijediti načela koja su postavljena tako da obuhvaćaju i područje predmetne obrade.

Iduća dva opća načela ICP-a, prokomentirat ćemo zajedno. Riječ je o načelima prikazivanja i točnosti. Mala razlika je u odnosu na određenja E. Svenonius u tome što ona govori o načelu prikazivanja čije je podnačelo točnost. Spomenuta načela također se smatraju standardnim načelima po kojima se ravna izradba kataložnih pravilnika. Zastupnički vid kataloga koji odražavaju pravila za izradbu opisa temelji se upravo na načelima prikazivanja i točnosti. No, Svenonius napominje kako se ta načela primjenjuju i da bi se ograničila cijena izradbe opisa,

³³ Svenonius, Elaine. Nav. dj. Str. 71.

³⁴ Ranganathan, Shiyali Ramamrita. *Heading and canons : comparative study of five catalogue codes*. Madras : S. Viswanathan, 1955. Str. 35-36.

³⁵ VIAF : Virtual International Authority File [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://viaf.org/>.

onemogućili neujednačeni opisi te pomoglo pri izgradnji primjenjivih definicija.³⁶

Uvjeti da se bibliografski podaci preuzimaju iz za to točno određenih izvora te da su prepisani u obliku u kojem se tamo pojavljuju, s iznimkom velikih početnih slova i interpunkcije, ističe Svenonius, čine vjerojatnim da će dvije osobe opisujući isti bibliografski entitet, izraditi jednake opise.³⁷ Do sedamdesetih godina 20. stoljeća, sukladno činjenici da su do tad pretežni dio knjižničnih fondova činile tiskane knjige i serijske publikacije, odnosno stavu da je prvenstveno knjige potrebno opisati kroz abecedni katalog kao temeljni, a često i jedini katalog knjižnice, nije se ni u teorijskom smislu jednaka pažnja posvećivala pitanjima izradbe opisa ostalih vrsta građe. To je vidljivo i iz rasprava o izvorima podataka koje su ograničene uglavnom na knjige, iz čega proizlazi isticanje važnosti naslovne stranice. Svenonius, tako, naglašava da je Cutter govorio o kultu naslovne stranice u smislu da se u opisima pobožno slijede i njene najmanje pojedinosti, u *Studijama deskriptivne katalogizacije* Kongresne knjižnice iz 1946. naslovnu se stranicu proglašava licem knjige, dok C. P. Ravilious pjesnički opisuje naslovnu stranicu kao magnet oko kojeg se bibliografske pojedinosti skupljaju poput željezne piljevine.³⁸ Lubetzky je u nešto ozbiljnijem tonu istaknuo kako je jedan od bibliografskih zakona da kataložni naslovi (opisi) budu prijepisi naslovnih stranica knjiga.³⁹ Razvojem standarda za bibliografske opise svih vrsta građe, pri tome prvenstveno mislimo na IFLA-ine standarde iz obitelji ISBD-a, te izradom kataložnih pravilnika poput AACR2 namijenjenih katalogizaciji svih vrsta građe, bibliografska teorija i praksa odgovorila je na težnju omogućenu nastankom i razvojem online kataloga, a to je da cjelokupni (obrađeni) knjižnični fond bude predstavljen i pretraživ u jednom jedinom katalogu. Tako je 1975. već spomenuti Ravilious istaknuo opsežnost, blizinu i postojanost kao osnovna mjerila za utvrđivanje prednosti izvora podataka za kataložni opis neknjižne građe. Donekle preinačena navedena mjerila upotrijebljena su i u ISBD-ima. Nastanak novih vrsta građe, pri tome poglavito mislimo na daljinski dostupnu elektroničku građu, dodatno je otežao utvrđivanje zajedničkih mjerila za odabir izvora različitih vrsta građe. Svi standardi i pravilnici to moraju uvažiti u svjetlu jedinoga mogućega praktičnog rješenja da se za različite vrste građe posebno navode izvori po prednosti, koje je, uostalom, korišteno i u *Ujednačenom ISBD-u*.⁴⁰ Možda bi ponovno promišljanje zajedničkih mjerila moglo utjecati na određena pojednostavljenja u takvom rješenju.

³⁶ Svenonius, Elaine. Nav. dj. Str. 73.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto. Str. 73-74.

³⁹ Lubetzky, Seymour. *Cataloging rules and principles. // Writings on the classical art of cataloging / Seymour Lubetzky ; compiled and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry.* Englewood, Colo. : Libraries Unlimited, 2001. Str. 118.

⁴⁰ ISBD: International standard bibliographic description. Consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007.

Govoreći nadalje o načelima prikazivanja i točnosti, još bismo istaknuli tezu kako što potpuniji kataložni opisi omogućavaju “eferbeerizaciju” kataloga. Dakle, što potpunija razina kataložnog zapisa, uključujući opis, omogućuje kvalitetniju primjenu konceptualnog modela FRBR u knjižničnim katalozima. Za komentiranje navedene tvrdnje, osvrnut ćemo se i na sljedeća dva opća načela ICP-a. Riječ je o načelima dostatnosti i nužnosti (zajednički su navedena kao jedno načelo) te važnosti. Načela su, ponovo, navedena prema Svenonius s tim da ona važnost određuje kao podnačelo dostatnosti i nužnosti. Nadređene pojmove, dakle dostatnost i nužnost, citirana autorica tumači kao težnju da opisi moraju biti dostatni da postignu iskazane ciljeve te ne smiju obuhvatiti elemente koji se ne zahtijevaju u tu svrhu. U podnačelu važnosti rečeno je da elementi moraju biti bibliografski važni.⁴¹ ICP slijedi navedena određenja, s tim da je kod dostatnosti i nužnosti u Svenonius istaknuto kako se spomenuta načela odnose općenito na opis, nevezano što pod tim podrazumijeva citirana autorica. U ICP-u u tom je načelu pridodano kako je potrebno navoditi, uz elemente opisa, i one nadzirane oblike imena za pristup (*controlled forms of names for access*) koji su potrebni da bi se udovoljilo postupcima korisnika.

Gledajući zajednički na načela prikazivanja te dostatnosti i nužnosti te na njihova pripadajuća podnačela, kako ih određuje Svenonius, možemo zaključiti kako u suvremenom kataložnom pravilniku koji bi se temeljio na postavkama modela FRBR i FRAD, treba preispitati njihove međusobne odnose te rješenja koja su se u tradicionalnoj katalogizaciji temeljila na njima. Primjerice, posebno su upitna pravila koja proizlaze iz ograničavanja načela prikazivanja načelom dostatnosti i nužnosti. Izgleda da ne možemo pobjeći od rasprave koju je Panizzi vodio sa svojim suvremenicima o optimalnoj razini kataložnog opisa. Naime, implementacija modela FRBR pokazala je, posebice sa stajališta identificiranja entiteta izraz, znatne probleme zbog tzv. *rule of three* te kraćenja podatka o odgovornosti u kojem je navedeno više od tri imena (naziva). Jednaki su se problemi javili i zbog neizrađivanja dodatnih pristupnica (nekoć odrednica sporednih kataložnih jedinica) nužnih za identifikaciju izraza. Prisjetimo se da je još Cutter primjerenu potpunost opisa određivao prema mjesnim potrebama i uvjetima poput veličine knjižnice te je tako razlikovao skraćeni, srednji i potpuni opis. Čini nam se da će se tvorcima budućih kataložnih pravilnika trebati jasno odrediti prema ovoj problematici te ponuditi rješenja koja neće biti ograničavajuća spram implementacije modela FRBR i FRAD (te u budućnosti FRSAD-a). No, moraju li takva rješenja biti obvezujuća i za sve knjižnice koje će slijediti takav pravilnik, ili on može ponuditi i alternativu u vidu srednjeg i/ili skraćenog opisa, dodatno je pitanje.

Ova nas pitanja dovode do sljedećega općeg načela, a to je ekonomičnost. ICP pod njim podrazumijeva odabir, u slučaju kad postoji više načina za postizanje istog cilja, najjednostavnijeg ili najjeftinijeg pristupa. Na ovom mjestu samo bismo istaknuli da najjednostavnije rješenje često ne znači ujedno i najmanji

⁴¹ Svenonius, Elaine. Nav. dj. Str. 70.

trošak, iz čega nužno proizlaze i dileme i po pitanju ostvarivanja načela ekonomičnosti. Pretpostavljamo da bi takve dileme bilo lakše razriješiti u kataložnom pravilniku mjesnoga dosega, nego u nekomu budućemu međunarodnom pravilniku.

Iduća dva načela, navedena su u ICP-u skupno. To su ujednačenost i normizacija. Rečeno je kako što veća normizacija u izradbi opisa i pristupnica omogućuje veću ujednačenost koja, pak, povećava mogućnosti razmjene bibliografskih i autoriziranih podataka.

Posljednji navedeni cilj, integracija, podrazumijeva da opisi svih vrsta knjižnične građe te nadziranih oblika imena entiteta trebaju, koliko je god to moguće, biti utemeljeni na zajedničkom skupu pravila.

Zaključimo raspravu tvrdnjom kako navedena opća načela predstavljaju opće propise za izgradnju bibliografskog jezika ili skiciranje pravilnika, kako je pisao Lubetzky. U tom smislu oni ne predstavljaju nešto bitno novo pošto su se tvorci kataložnih pravilnika još od 19. stoljeća, više ili manje uspješno, njima ravnali. Analiza kojom je Svenonius došla do opisanih načela koja su stručnjaci okupljeni inicijativom IME-ICC preuzeli kao opće ciljeve koji upravljaju izradbom kataložnih pravilnika, svakako predstavlja nezaobilazan teorijski uvod u problematiku pravilnika.

3.3. Entiteti, atributi i odnosi

U točki 3 ICP naglašava kako kataložna pravila trebaju uvažiti entitete, atribute i odnose kako su definirani u konceptualnim modelima bibliografskog univerzuma (FRBR, FRAD i FRSAD). U dokumentu su tek nabrojani ti entiteti: djelo, izraz, pojavni oblik, jedinica građe, osoba, obitelj, korporativno tijelo, pojam, objekt, događaj i mjesto.

U dokumentu nadalje stoji da se atributi koji identificiraju pojedini entitet trebaju upotrebljavati kao podatkovni elementi. Odnosi su, jednako tako, definirani kroz jednu rečenicu u kojoj stoji da: "bibliografski značajne odnose među entitetima treba identificirati".

Možemo zaključiti kako ICP, po pitanju entiteta, atributa i odnosa, slijedi u potpunosti, na najopćenitijoj mogućoj razini, postavke modela FRBR i FRAD. Tome je u dokumentu pridodan i model FRSAD, iako u trenutku dovršenja ICP-a nije bio objavljen niti u međuvremenu dovršenom nacrtu.⁴²

3.4. Ciljevi i zadaci kataloga

Pri određivanju zadataka kataloga, ICP, što je zanimljivo, ne ravna se u potpunosti prema FRBR-u, već slijedi Svenonius koja je nadopunila prvi zadatak kataloga u odnosu na njegovo određenje IFLA-inim konceptualnim modelom.

⁴² Functional requirements for subject authority data (FRSAD) : a conceptual model / IFLA Working Group on Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR). 1st Draft 2008-11-27; 2nd Draft 2009-06-10 [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://nkos.slis.kent.edu/FRSAR/report090623.pdf>

Po pitanju nazivlja primjećujemo kako je sama točka 4 naslovljena “ciljevi i zadaci kataloga” (*objectives and functions of the catalogue*), spajajući na taj način *Pariška načela* u kojima se rabi izraz *functions* koji prevodimo kao “zadaci” s anglo-američkom kataložnom tradicijom u kojoj se po uzoru na Cuttera uglavnom rabi izraz “ciljevi” (*objectives*) koji, naravno, nalazimo i kod Svenonius.

Temeljno načelo ICP-a, primjerenost korisniku, vidljivo je i iz formulacije uvoda točke 4, u kojem je, prije navođenja samih ciljeva i zadataka kataloga, rečeno kako katalog treba biti učinkovito i djelotvorno pomagalo koje omogućuje **korisniku** kasnije nabrojano u člancima točke 4. U članu 2 *Pariških načela*, u kojem su određeni zadaci kataloga, u uvodu se izričito ne spominje korisnik, nego se govori kako katalog mora biti korisno sredstvo da se utvrdi ono što je nabrojano u daljnjem tekstu člana.⁴³ Studija FRBR ne govori o ciljevima i zadacima kataloga, nego definira uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa u odnosu na opće postupke koje poduzimaju korisnici pri pretraživanju i korištenju nacionalnih bibliografija i knjižničnih kataloga.⁴⁴ Upravo su ti opći postupci korisnika pri pretraživanju i korištenju bibliografskih pomagala u ICP-u istaknuti kao ciljevi i zadaci kataloga. Dakle, u točki 4.1 istaknuto je kako katalog treba omogućiti korisniku pronalaženje bibliografskih jedinica u zbirci kao rezultat pretraživanja uporabom atributa ili odnosa jedinica. Moramo se osvrnuti na nazivlje. Naime, studija FRBR pri određivanju prvoga korisničkog postupka u pretraživanju i korištenju bibliografskih pomagala ističe, dosta općenito, kako se podaci rabe za pronalaženje građe. ICP pri određivanju prvog cilja i zadatka kataloga temeljem prvoga korisničkog postupka uvodi izraz bibliografska jedinica. Ono što je sporno u dosljednosti nazivlja, a onda i u pitanju dosljednosti preuzetih koncepata, kako je već primijećeno u dosad jedinom članku posvećenom novim kataložnim načelima objavljenom 2005., jest to što nova načela spomenuti izraz bibliografska jedinica koriste i u točkama 4.2 i 4.3 u kojima se pomoću iduća dva korisnička postupka, identifikacije i odabira, određuju iduća dva cilja odnosno zadatka kataloga.⁴⁵ Na tim mjestima u studiji FRBR koristi se izraz entitet. U citiranom članku naglašeno je da se u takvoj zamjeni izraza vidi pomak diskursa o zadacima kataloga s razine njegovoga zastupničkog i sintaktičkog vida na razinu konkretne zbirke, tj. “knjižnice” prema *Pariškim načelima*.⁴⁶ Takav pomak vidljiv je i u nadopu-

⁴³ Statement of principles adopted by the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October 1961. // Report, str. 91.

⁴⁴ Ciljevi, opseg i metodologija. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj, / IFLA-ina Studijska grupa za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 12.

⁴⁵ Willer, Mirna. Načela katalogiziranja : od Pariških načela do načela Međunarodnoga kataložnog pravilnika. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17 – 18 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer, Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 92-93.

⁴⁶ Isto. Str. 93.

ni točke 4.1 kojom se određuje prvi cilj i zadatak kataloga. ICP, naime, slijedi razgraničavanje zadataka pronalaženja od zadatka okupljanja kako je to iskazala Svenonius koja je kritizirala FRBR jer on oba navedena zadataka stapa u jedan. No, pri tome je indikativno da Svenonius koristi izraz dokument u smislu postvarene misli, dok ICP nastavlja s uporabom izraza bibliografska jedinica.

Zaključujemo kako ICP razrađivanjem prvoga korisničkog postupka prema FRBR-u, dakle pronalaženja, djelomično po uzoru na Svenonius, zapravo, na određeni način, iznalaze vlastito teorijsko rješenje što im možda i nije bila namjera, budući da se u bilješkama pod crtom pozivaju na modele FRBR i FRAD te na rad E. Svenonius.

Osim korištenja samog izraza “zadaci kataloga”, ICP, jednako kao i *Pariška načela*, polazi od tradicionalno prvog zadataka kataloga. Dakle, riječ je o pronalaženju bibliografske jedinice, nekoć publikacije, u zbirci. Uvođenjem izraza zbirka na prvoj razini prvog zadataka, ICP se odmah usmjerava na činjenicu da se građa, bilo stvarna bilo virtualna, nalazi u knjižnici ili nekoj drugoj ustanovi. To nije sporno, no čini nam se da današnjim, a pogotovo budućim, ne samo katalozima, nego različitim bibliografskim bazama podataka koje sadržavaju zapise o građi različitih baštinskih ustanova okupljenih po teritorijalnom ili nekom drugom ključu, bolje odgovaraju razine prvog zadataka kako ih je postavila Svenonius. Ona pronalaženje mjesta entiteta, dakle nečeg što je još uvijek na apstraktnoj razini, u bazi podataka, razrađuje na pronalaženje pojedinog entiteta te pronalaženje mjesta odgovarajućih skupova (sukladno zadatku okupljanja, odnosno drugom i trećem tradicionalnom zadatku kataloga). ICP odmah, na najvišoj razini prvog zadatka, govori o pronalaženju bibliografske jedinice u zbirci te to razrađuje na pronalaženju mjesta pojedine jedinice te skupova jedinica. Čini nam se kako je odustajanje od apstraktne razine pojmova entitet i dokument, dovelo do određenih konceptualnih nedosljednosti pri preuzimanju preostalog dijela nadopune E. Svenonius.

Drugi korisnički postupak prema FRBR-u, nakon pronalaženja, jest identificiranje entiteta kako bi se, primjerice, potvrdilo da dokument opisan u zapisu odgovara dokumentu koji je korisnik tražio ili kako bi se razlikovala dva teksta ili zapisa istog naslova.⁴⁷ Sukladno navedenom, ICP ističe kako je idući zadatak kataloga omogućiti korisniku identificiranje bibliografske jedinice (*bibliographic resource*) ili posrednika (*agent*) kako bi se potvrdilo da entitet opisan u zapisu odgovara entitetu koji je korisnik tražio ili kako bi se razlikovala dva ili više entiteta sličnih značajki. Pozabavimo se prvo engleskim izrazom *posrednik*. U *Pojmovniku* stoji kako je *posrednik* osoba (autor, nakladnik, kipar, urednik, režiser, kompozitor itd.) ili skupina (obitelj, ustanova, korporacija, knjižnica, orkestar, država, federacija itd.) ili stroj (*automaton*) (uređaj za snimanje, program za prevodenje softvera itd.) koji imaju ulogu u životnom ciklusu jedinice (*resource*). Uz definiciju je navedeno da je riječ o izmijenjenoj radnoj definiciji Radne grupe za agente

⁴⁷ Ciljevi, opseg i metodologija. // Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj, str. 12.

DCMI-a (DCMI – Dublin Core Metadata Initiative Agents Working Group). Temeljem navedenog, upozorili bismo da se odluka o napuštanju više konceptualne razine pojma entitet, donijeta pri određivanju prvog cilja odnosno zadatka kataloga, nastavlja sprovoditi i u određivanju zadatka identifikacije. Sa stajališta određivanja prvog zadatka kataloga *Pariškim načelima* pitamo se je li, u ovakvoj interpretaciji, uopće potrebno razdvajati pronalaženje i identifikaciju. Pojasnimo, prema konceptualnom modelu FRBR koji govori o korisničkim postupcima pri pretraživanju i korištenju kataloga i ostalih bibliografskih pomagala, a spram općenito entiteta, razlikovanje pronalaženja i identificiranja je razumljivo. Ali, ICP govori o pronalaženju i identificiranju bibliografske jedinice (*bibliographic resource*). Čini nam se da samo pronalaženje takve jedinice ujedno znači i njenu identifikaciju, te ponovo, možemo zaključiti kako je djelomično preuzimanje nazivlja uzrokovalo određenu konceptualnu zbrku.

Treći korisnički postupak, prema modelu postavljenom FRBR-om određuje se kao odabir entiteta koji odgovara potrebama korisnika, primjerice, odabir teksta na jeziku razumljivu korisniku ili inačice računalnog programa kompatibilne hardveru i operativnom sustavu koji su dostupni korisniku.⁴⁸ Slijedeći ovakvo određenje, no ponovo ne u potpunosti, ICP navode kako je treći cilj odnosno zadatak kataloga omogućiti korisniku odabir bibliografske jedinice koja odgovara potrebama korisnika. Dodatno je pojašnjeno kako to znači izabrati jedinicu koja udovoljava korisnikovim zahtjevima u odnosu na medij, sadržaj, nositelja itd., odnosno odbaciti jedinicu jer ne odgovara korisnikovim potrebama. Možemo samo primijetiti kako je i ovaj zadatak kataloga po ICP-u, prezet korisnički postupak, kako ga definira FRBR, s razlikom da umjesto pojma entitet nastavlja rabiti pojam bibliografska jedinica.

Četvrti korisnički postupak, sukladno FRBR-u, govori kako se podaci iz bibliografskih zapisa rabe za nabavu ili dobivanje pristupa opisanom entitetu, primjerice pri naručivanju publikacije, pri davanju zahtjeva za posudbu primjerka knjige iz knjižnične zbirke ili za online pristup elektroničkom dokumentu pohranjenom na daljinski dostupnom računalu.⁴⁹ Djelomično po uzoru na navedeno, ICP kao četvrti zadatak kataloga ističe kako on treba omogućiti korisniku dobivanje pristupa opisanoj jedinici građe što, pobliže objašnjeno, znači osigurati informaciju koja će omogućiti korisniku nabavu jedinice građe kupnjom, posudbom itd. ili elektroničkim putem pristup jedinici građe pomoću veze na udaljeno računalo. No, zanimljivo je da nova načela, definirajući četvrti zadatak kataloga, ne zastaju na navedenom, kao FRBR, već u sklopu dotičnog zadatka govore i o nabavi te pristupu autoriziranim i bibliografskim podacima. Iz toga proizlazi da se pojam korisnika u novim načelima, kao i u FRBR-u, određuje široko tako da obuhvaća i knjižnične korisnike i osoblje, a možda, kao i u FRBR-u, i nakladnike, raspavačatelje, knjižare te pružatelje i korisnike informacijskih usluga izvan tradicionalnog knjižničkog okruženja. Donekle je problem u tome što raspon obuhvata

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto.

pojma “korisnik” u samom ICP-u nije definiran, unatoč opetovanom ponavljanju važnosti načela primjerenosti korisniku kao temeljnog. Iz četvrtog cilja odnosno zadatka kataloga, prema ICP-u, možemo, ipak, samo zaključiti, kako uz zadovoljavanje potreba krajnjih korisnika oko nabave i pristupa, knjižnični katalogi moraju knjižničaru omogućiti nabavu te pristup kako bibliografskim tako i autoriziranim podacima.

Peti cilj odnosno zadatak kataloga, prema ICP-u, nije preuzet iz konceptualnog modela FRBR. Riječ je o zadatku kretanja koji nova načela oblikuju po uzoru na Svenonius koja tim zadatkom, odnosno u njenoj interpretaciji bibliografskim ciljem, nadopunjuje model postavljen studijom FRBR.⁵⁰ Dakle, ICP ističe kako je cilj i zadatak kataloga omogućiti korisniku kretanje (*navigate*) katalogom i izvan kataloga. Uz prenesenu tvrdnju, u zagradi je pojašnjeno kako kretanje omogućuje logičan raspored bibliografskih i autoriziranih podataka odnosno kako prikaz odnosa između djela, izraza, pojavnog oblika i jedinice građe, osoba, obitelji, korporativnih tijela, pojmova, objekata, događaja i mjesta treba biti takav da korisniku ukazuje na jednostavne načine kretanja među njima. U citiranom radu iz 2005. već je naglašeno kako je “logički raspored bibliografskih podataka” previše općenit iskaz da bi se na osnovi njega mogao graditi sustav tj. katalog.⁵¹ Ako cijelu definiciju zadataka kretanja iz ICP-a usporedimo s bibliografskim ciljem kretanja kako ga formulira Svenonius, ponovo možemo zaključiti da nova načela tek djelomično slijede tekst koji navode kao izvor. Naime, govoreći o ciljevima potpunoga bibliografskog sustava, Svenonius naglašava kako u svrhu nasljedovanja tradicije i isticanja cilja smisljena kretanja, uz nadopunjavanje, u odnosu na FRBR, cilja pronalaženja, kretati se bibliografskom bazom podataka znači pronaći djela koja su prema danom djelu u odnosu uopćavanja, asocijacije ili združivanja te pronaći attribute koji su u odnosu jednakosti, asocijacije i hijerarhije.⁵² Primjećujemo kako ovako definiranim ciljem kretanja ni Svenonius nije obuhvatila kretanje pomoću odnosa unutar i/ili između svih skupina entiteta kako ih definira FRBR, a potom i svih odnosa kako ih uspostavlja FRAD. Ipak, Svenoniusino objašnjenje cilja kretanja temelji se na konceptu odnosa, dok nova načela tvrdnjom o “logičkom rasporedu bibliografskih podataka” oduzimaju prikazivanju odnosa među entitetima primaran status.⁵³ Za ovakvu, donekle, problematičnu definiciju zadataka kretanja, objašnjenje se može pronaći u točki 3 novih načela, *Entiteti, atributi i odnosi*, u kojem je, po pitanju odnosa, istaknuto tek da bibliografski značajne odnose među entitetima treba identificirati u katalogu.

Prije nego što zaključimo ovu raspravu, istaknuli bi smo kako navođenje zadatka kretanja kao posljednjega petog zadatka i u Svenoniusinoj dopuni FRBR-a i u samom ICP-u, nije, po našem mišljenju, najsretnije rješenje. Sa stajališta redoslijeda navođenja zadataka, smatramo da bi bilo bolje navesti zadatak kretanja

⁵⁰ Svenonius, E. Intelektualne osnove organizacije informacija. Str. 20.

⁵¹ Willer, Mirna. Nav. dj. Str. 94.

⁵² Svenonius, E. Intelektualne osnove organizacije informacija. Str. 20.

⁵³ Willer, Mirna. Nav. dj. Str. 94.

odmah nakon prvog zadatka kataloga, zadatka pronalaženja. Čini nam se da se kretanje kao korisnički postupak “isprepliće” s onim što je rečeno u točki 4.1.2 ICP-a, a to je pronalaženje skupa bibliografskih jedinica, što predstavlja sve bibliografske jedinice koje pripadaju navedenim entitetima. Iako zasebno naveden zadatak kretanja jasnije naglašava sintaktički vid kataloga, mi i dalje smatramo kako ipak treba uzeti u obzir da je cilj kretanja, kako o njemu govori Svenonius, zapravo podređen, što možda znači i sadržan, u cilju pronalaženja, ali i u cilju odabira entiteta (dakle u prvom i trećem zadatku kako ih određuje studija FRBR i ICP). Iako u katalozima njihov sintaktički vid omogućuje uvid u cjelokupni knjižnični fond, odnosno one segmente fonda koji korisnika zanimaju, vezivni mehanizmi koji korisniku omogućavaju kretanje kroz katalog, nisu sami sebi svrhom, nego upravo trebaju omogućiti korisniku pronalaženje i/ili odabir odgovarajućeg entiteta, da se poslužimo nazivljem iz studije FRBR. Zbog navedenog držimo da bi bilo bolje, u smislu dosljednosti preuzetih rješenja iz konceptualnih modela, da se ICP ograničio na postavke FRBR-a, ne ulazeći u Svenoniusičinu dopunu.

3.5. Bibliografski opis

Točka 5 ICP-a vrlo sažeto govori o bibliografskom opisu. Istaknuto je da se za svaki pojavni oblik izrađuje poseban bibliografski zapis. Primjećujemo kako kataložna praksa, uključujući hrvatsku, ne slijedi uvijek ovu uputu, no nova načela je jasno iznose kao temelj budućim pravilnicima. Naglašeno je da se opisni podaci moraju temeljiti na međunarodno dogovorenom standardu, te je u bilješki pod crtom nadodano da je za knjižničnu zajednicu taj standard *Međunarodni standardni bibliografski opis* (ISBD). Također je istaknuto da se opisi mogu izraditi na više razina potpunosti, ovisi o svrsi kataloga ili bibliografske datoteke, s tim da informacije o razini potpunosti trebaju biti vidljive korisniku. Ovakva formulacija, po našem mišljenju, otvara prostor za buduće kataložne pravilnike koji bi propisivali više razina potpunosti opisa ovisno o vrsti i potrebama knjižnice.

3.6. Pristupnice

Točku 6 o pristupnicama ICP-a potrebno je razmotriti prvo u odnosu na već spomenuti konceptualni model za autorizirane podatke – *FRAD: Functional Requirements for Authority Data*, koji se razvija usporedo s radom na načelima. Pozivanje u bilješki 3 pod crtom na model koji će uskoro nadopuniti model FRBR možemo stoga smatrati značajnim za analizu njegova utjecaja na tekst točke 6 o pristupnicama, što potvrđuje i istodobno objavljivanje dviju publikacija, *FRAD-a* u lipnju⁵⁴ odnosno ICP u srpnju 2009.

⁵⁴ Functional Requirements for Authority Data : A Conceptual Model / edited by Glenn Patton ; IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) – Final Report, December 2008 / approved by the Standing Committees of the IFLA Cataloguing Section and IFLA Classification and Indexing Section, March 2009. München : K. G. Saur, 2009.

O povodu nastanka konceptualnog modela o autoriziranim podacima, njegovoj svrsi i opsegu te razvoju i radnim nacrtima, već se pisalo u hrvatskoj knjižničarskoj zajednici,⁵⁵ pa ćemo u ovom radu pažnju usmjeriti na sam model koji je u posljednje četiri godine tijekom dviju javnih rasprava⁵⁶ doživio značajnu nadogradnju u smislu postizanja jasnoće iskaza. Ta je konciznost modela postignuta i činjenicom da se model u svojoj konačnoj verziji odrekao opisnih dijelova teksta u kojima se bavio kataložnim postupcima i referiranja na pregledne zapise baza podataka (kataloga) knjižnične zajednice pod utjecajem primjedbi arhivističke i muzejske zajednice zainteresirane za model. Na taj je način model proširio opseg moguće primjene i/ili harmonizacije s modelima drugih baštinskih i stručnih zajednica, na što se ICP poziva.

3.6.1. Konceptualni model autoriziranih podataka : FRAD – kratki prikaz

Model prvo definira tri entiteta koja čine njegovu osnovu: to su *bibliografski entiteti*, tj. pojave iz bibliografskog svijeta (entiteti definirani modelom FRBR, uz dodatak entiteta *obitelj*) koji su poznati po svojim *nazivima i/ili identifikatorima*. Ti se nazivi i/ili identifikatori upotrebljavaju tijekom katalogizacije kao osnova za izradu *nadziranih pristupnica*. Ovi se odnosi između entiteta ujedno smatraju i prvom kategorijom odnosa koje definira model, pri čemu su ti odnosi višestruki i povratni. Na primjer, bibliografski entitet *osoba* poznat je po jednom ili više *naziva*, npr., Krleža, Miroslav; Karleja, Miroslav; Krleja, Miroslav; Krlezsa, Miroslav; Kearlezha, Miroslav; Krleza, Miroslav. Valja i obrnuti odnos, jedan *naziv* može zastupati više *bibliografskih entiteta*, npr., *naziv* Digitalis Vulgaris zajednički je pseudonim više entiteta – *osoba*: Tomislava Alajbega, Trpimira Alajbega i Borisa Budiše.⁵⁷ *Nazivi* predstavljaju osnovu za odabir *nadziranih pristupnica* u svrhu registriranja autoriziranih podataka. Da bi se provela registracija, odnosno uveo instrument koji utvrđuje sadržaj i oblik pristupnica, model definira dva dodatna entiteta, a to su *pravila* i *agencija*. Sadržajem i oblikom *nadziranih pristupnica* upravljaju, dakle, kataložna *pravila* koja primjenjuje određena *ustanova ili služba* (agencija). Odnosno, u obrnutom smjeru odnosa, (bibliografska) služba primjenjuje određena pravila pri određivanju sadržaja i oblika nadziranih pristupnica.

⁵⁵ Katić, Tinka. FRBR i FRANAR. // 5. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 41-54.; Willer, Mirna. Uvjeti za funkcionalnost i obročavanje preglednih zapisa : konceptualni model – radni nacrt. // 7. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 121-140.

⁵⁶ Javne rasprave provodile su se 2005. i 2007.

⁵⁷ Vidjeti, npr., raspravu o zajedničkim pseudonimima u: Polanski, D.; R. Ravnić. Individualni i zajednički pseudonimi : primjeri iz prakse. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17 – 18 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer, Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 179(185)-189.

Ovakvom analitičkom razradom entiteta i odnosa postiže se fleksibilnost modela u svrhu jasnoće prikaza samih entiteta i njihovih atributa te odnosa među entitetima. Na primjer, atributi entiteta *osoba* mogu biti godine rođenja i smrti, oznaka struke, itd., ali koji će se razlikovni atribut upotrijebiti u nadziranoj (usvojenoj) pristupnici, ovisit će o pravilima koja primijenjuje neka služba pri određenju oblika pristupnice za naziv (ime) dotične osobe. Nadalje, u slučaju različitih bibliografskih identiteta koje neka osoba usvoji tijekom svoga stvaralačkog rada, tj. u slučaju kad se osoba osim pravim imenom koristi i usvojenim pseudonimom(ima), kataložna pravila mogu različito propisati postupak. Time što model definira *pravila* koja primjenjuje određena *služba* pri određivanju sadržaja i oblika *nadziranih pristupnica*, moguće je točno razumijeti odnose između dvaju ili više bibliografskih identiteta, tj. stvarnog imena i pseudonima(ā), kao i razumijeti zašto nalazimo u preglednom zapisu jednog kataloga samo pseudonim, dok u preglednim zapisima drugog kataloga pravo ime autora i pseudonim kao jednako vrijedne usvojene pristupnice za ime (naziv) iste osobe.⁵⁸

Osim navedenoga generičkog odnosa između vrsta entiteta, model definira još tri kategorije odnosa. Druga i treća kategorija bave se odnosima koji se obično nalaze u referentnoj strukturi preglednih zapisa. Prvi od dvaju navedenih odnosa su oni koji vladaju između *osoba*, *obitelji*, *korporativnih tijela* i *djela*, bilo pojedinačno ili međusobno. Da nastavimo s već spomenutim primjerima, odnos između entiteta *osoba* – *osoba* može biti odnos pseudonimnosti (Mijo Mirković – Mate Balota) ili *osoba* – *korporativno tijelo* odnos članstva (T. Alajbeg – Digitalis vulgaris). Ovi se odnosi često izražavaju unakrsnom uputnicom, odnosno uputom *Vidi i*. Druga (odnosno treća) kategorija odnosa vlada između različitih naziva (imena), a često se prikazuju uputom *Vidi* od neusvojenog na usvojeni oblik imena (naziva), odnosno *Vidi i* ovisno o pravilima koja primjenjuje određena bibliografska služba. Primjer su odnosi *ime (naziv) osobe* – *ime (naziv) osobe* koji mogu biti ranije i kasnije ime, alternativni lingvistički oblik i druga varijantna imena, *naziv djela* – *naziv djela* odnosi kojih su alternativni lingvistički oblik, usvojeni naziv i drugi varijantni nazivi.

Četvrtu kategoriju čine odnosi između pojedinih instanci entiteta *nadzirana pristupnica*, a iskazuju se najčešće u veznim strukturama unutar ili između preglednih zapisa. Odnos *nadzirana pristupnica* – *nadzirana pristupnica* može biti npr., odnos usporednoga jezičnog oblika ili alternativnog pisma, odnos različitih kataložnih pravila. Na primjer, prema pravilima određene službe odnos usporednoga jezičnog oblika može se izraziti unutar jednoga preglednog zapisa (usporedni se oblik smatra varijantnim, neusvojenim oblikom imena), dok se prema drugim pravilima ili čak istim pravilima, ali koja primjenjuje druga služba, taj odnos može izraziti odnosom između dvaju ili više preglednih zapisa, npr., u slučaju višejezičnih kataloga.

⁵⁸ Vidjeti, npr., raspravu o individualnim pseudonimima u: Isto.

Možemo zaključiti kako konceptualni model FRAD na precizan i jasan način omogućuje iskazivanje autoriziranih podataka i njihovu interpretaciju i izvan sredine (kataloga) u kojem su nastali.⁵⁹ Osim utjecaja na izjavu o kataložnim načelima, model je primjenjen u izradi promjena formata UNIMARC za autorizirane podatke koji je objavljen kao treće izdanje 2009.,⁶⁰ a nova anglo-američka kataložna pravila u nacrtu RDA također se pozivaju na taj model. Primjena kataložnih pravila koja vode računa o suglasnosti s modelom u izradi strojno čitljivih zapisa u nekom od formata za autorizirane podatke, npr., UNIMARC ili MARC 21, i ispitivanje funkcionalnosti tako izrađenih zapisa u nacionalnim ili međunarodnim datotekama autoriziranih podataka, npr., VIAF: Virtual International Authority File,⁶¹ predstavljat će lakmus papir za ovaj model.

3.6.2. Općenito

U članku 6.1 Općenito točke 6 Pristupnice, ICP navodi da pristupnice služe za pronalaženje bibliografskih i autoriziranih podataka, da se moraju oblikovati slijedom općih načela, te da mogu biti nadzirane i nenadzirane. Kako se ove posljednje određuju kao one koje se ne nadziru preglednim zapisima, kao tako definirane, moglo bi se na prvi pogled zaključiti, da ne čine dio bibliografskog univerzuma koji opisuje model FRAD. Kao primjer nenadziranih pristupnica (6.1.2) navode se "imena, naslovi (npr., glavni stvarni naslov preuzet s pojavnog oblika), kodovi, ključne riječi, itd." Ovakva kategorizacija nadziranog i nenadziranog koja se veže uz bibliografske odnosno pregledne zapise nije posve jasna: tko odlučuje (ili nazivljem FRAD-a, koja *služba*) prema kojim *pravilima* da se neko ime ili naslov smatra nenadziranim? Je li se zato što se glavni stvarni naslov preuzet s pojavnog oblika uobičajeno smatra elementom bibliografskog, a ne autoriziranog zapisa, on tretira kao nenadzirani? Ili je nenadzirani bilo koji element bibliografskih podataka za koji određena bibliografska služba odluči da nije efikasno i ekonomično ulagati sredstva koja zahtijeva nadzor? Za primjer ovoga posljednjeg može se uzeti slučaj preuzimanja i prevođenja podataka iz neke metapodatkovne sheme, npr., ime ili naziv "stvaratelja" (npr., Dublin Core, DC.Creator) u MARC zapis, bez namjere daljnje obrade podataka, tj. utvrđivanja oblika imena i usklađivanja prema postojećoj normativnoj bazi. Međutim, je li takvo dijeljenje bibliografskih od autoriziranih podataka i zapisa valjano? Smatramo da više nije,

⁵⁹ To je jedan od primarnih zadataka "identifikacijskih datoteka autoriziranih podataka" za razliku od "upravljačkih datoteka" prema F. Bourdon. Vidjeti: Bourdon, Françoise. International cooperation in the field of authority data : an analytical study with recommendations. München : K. G. Saur, 1993.

⁶⁰ UNIMARC manual : authorities format / edited by Mirna Willer. 3rd ed. München : K. G. Saur, 2009.

⁶¹ Pored uspostave usluge VIAF, OCLC testira i s uslugom pretraživanja WorldCat-a prema imenima autora, tzv. Identitetima. Vidjeti projekt WorldCat Identities [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://orlabs.oclc.org/Identities/>, te njegov opis u: Hickey, Thomas B. WorldCat Identities : Another view of the catalog [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://www.oclc.org/nextspace/006/research.htm>.

da se podatak treba promatrati prema svojoj funkciji, a ne kojoj vrsti zapisa pripada. Upravo u tome nalazimo svjetonazor koji je još uvijek pod utjecajem prakse dvadesetog stoljeća, odnosno trenutnih (praktičnih) rješenja ugrađenih u MARC zapise (posebno MARC 21) i knjižnične sustave,⁶² a koja proizlaze iz strukture kataložnog listića! U krajnjem slučaju, svi navedeni primjeri mogu potpasti pod FRAD-ov model entitet – odnos. Na primjer, odnos *naziv djela – naziv djela* u FRAD-u se definira između ostalog kao odnos drugih varijantnih (neusvojenih) naziva za primjer kojeg se navode “naslove djela koji se osnivaju na naslovima pronađenim na pojavnim oblicima ili jedinicama građe, uključujući otni stvarni naslov, hrpteni stvarni naslov” itd., ili odnos rasporeda riječi (inverzije, permutacije).

3.6.3. Izbor pristupnica i Usvojene pristupnice

Točka 6.2 o izboru pristupnica podijeljena je na načela o pristupnicama koje se uvrštavaju kao pristupnice bibliografskim i one preglednim zapisima. Bibliografskim se zapisima uvrštavaju kao pristupnice one usvojene za “djela i izraze (nadzirane) postavljene u jedinici građe (*resource*), stvarne naslove pojava oblika (obično nenadzirane) i usvojene pristupnice za stvaratelje djela” (6.2.1). Ovim je načelom osigurano da svi oblici imena (naslova) nekog djela budu pristupnice bibliografskom zapisu, bez razlikovanja, kako je u prethodnom poglavlju već zamijećeno, koja je funkcija podataka, tj. pojedinih vrsta naslova. Funkcija pristupnice za djelo jest prvenstveno funkcija okupljanja, za izraz funkcija razlikovanja, dok za javni oblik funkcija identifikacije. Budući da načela ne mogu ostati na razini apstraktnog modela FRAD-a, trebaju se “odlučiti” gdje “naseliti” te pristupnice. Kako je primarna funkcija autoriziranih podataka okupljanje, te potom razlikovanje,⁶³ pristupnice za djelo, a onda i izraz trebale bi biti dio autoriziranih podataka, dakle, preglednih zapisa. Ovdje upadamo u rascjep između tradicionalno shvaćenog, općeg koncepta strojno čitljivog zapisa kao kompaktne cjeline i koncepta modularno strukturiranih “skupova” podataka prema odgovarajućim funkcijama tih podataka. Taj koncept nije nov; može se pronaći u tekstovima npr., Durance, Buchinskog, Malinconica, Gormana još iz 1970-ih godina, dok je novi poticaj dobio u istraživanjima o mogućnostima primjene tehnologija semantičkog weba na području organizacije informacija, npr., u istraživanju G. Dunsirea o “desegregaciji” (rastavljanju) bibliografskih i autoriziranih zapisa na višestruke zapi-

⁶² Vidjeti zahtjev E. Svenonius za “potpunim bibliografskim sustavima”, tj. onima s integriranim bibliografskom i normativnom bazom u: Svenonius, E. Nav. dj., Poglavlje II. Bibliografski ciljevi, posebno str. 26-30.

⁶³ Postupci korisnika definirani u FRAD-u su pronalaženje, identificiranje, kontekstualiziranje i opravdanje, pri čemu se korisnici dijele na one koji stvaraju autorizirane podatke i na krajnje korisnike, tj. one koji pristupaju autoriziranim podacima izravno, normativnim datotekama ili neizravno, nadziranim pristupnicama u katalozima, nacionalnim bibliografijama i tsl. ICP ne spominje ove postupke u smislu zadataka (ciljeva) kataloga. Vidjeti: Functional Requirements for Authority Data. Nav. dj. Str. 83.

se strukturirane na nove načine označene funkcionalnošću sadržanih podataka.⁶⁴ Tekst načela ukazuje da vrijeme još nije sazrelo za ovakve radikalne promjene, ali je nužnost za promjenama očita.

Pristupnice preglednim zapisima jesu usvojeni i neusvojeni oblik imena entiteta (6.2.3),⁶⁵ uz daljnje načelo da se dodatne pristupnice mogu izraditi “pomoću imena srodnih entiteta” (6.2.4). Ovim je zadnjim načelom “legaliziran” koncept višestrukih bibliografskih identiteta za sve vrste entiteta, a koji naša katalogna pravila koriste ograničeno.

U ovoj točki ICP nalaže da se osim za stvaratelje djela treba “osigurati” pristupnica bibliografskim zapisima za usvojene pristupnice za osobe, obitelji i korporativna tijela⁶⁶ “za koje se smatra da su potrebni za pronalaženje i identifikaciju opisane bibliografske jedinice” (6.2.2). Smatramo da je ova točka suviše općenita pa stoga podložna interpretacijama. Ako se stavi u opreku prema 6.2.1 u kojoj se govori o “stvarateljima djela”, uvrštavanje pristupnica bibliografskom zapisu za sve tangencijalne vrste odgovornosti, koje nisu specificirane čak niti ilustrativnim primjerima, ovisit će o nacionalnim/mjesnim rješenjima, a to znači neujednačenost zapisa i sadržaja skupnih kataloga.

Točka 6.3 Usvojene pristupnice govori o sadržaju preglednog zapisa kao općem načelu, dok u zasebnim članovima propisuje jezik i pismo usvojene pristupnice (6.3.2), izbor usvojene pristupnice (6.3.3) te oblik imena usvojene pristupnice (6.3.4).

Sadržaj preglednog zapisa svodi se na usvojenu pristupnicu za ime entiteta, identifikator entiteta i neusvojene oblike imena, uza zasebno načelo (6.3.1) koje propisuje usklađenost sa standardom, pri čemu nije nevedeno koji to standard treba primijeniti. Na problem sadržaja preglednog zapisa i manjkavost katalognih pravila u propisivanju toga sadržaja kao neophodnim faktorima u izgradnji međunarodnog sustava autoriziranih podataka upozoravala je F. Bourdon još

⁶⁴ “Tako se izvorni katalogni listić s eksplicitnim lokalnim sadržajem i implicitnom strukturom razvio u skupinu višestrukih zapisa s eksplicitnom strukturom i raspodijeljenim globalnim sadržajem koji međusobno mogu koristiti mnogobrojni takvi “zapisi”.” Vidjeti u: Dunsire, Gordon. *Semantički web i ekspertni metapodaci : rastavi pa spoji*. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 140; izvornik: *The Semantic Web and expert metadata : Pull apart then bring together : Presented at Archives, Libraries, Museums 12 (AKM12)*, Poreč, Croatia, 2008 [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://cdlr.strath.ac.uk/pubs/dunsireg/akm2008semanticweb.pdf>. O tome je pisala i M. Willer u: Willer, Mirna. *Formats and cataloguing rules : developments for cataloguing electronic resources*. // *Program 33,1* (1999), 41-55. Objavljeno i u prijevodu: *Formati i katalogna pravila : katalogiziranje elektroničke građe*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43*, 1/2(2000), 9-22.

⁶⁵ Član 6.4 ponavlja ovo načelo, te navodi da za “nadzirani pristup treba uključiti i neusvojena imena i neusvojene oblike imena”.

⁶⁶ U izvorniku se spominju i pristupnice za predmete, međutim, kako se načela ne bave predmetnim autotriziranim podacima, u ovom su tekstu izostavljene.

1990-ih godina.⁶⁷ Rezultat preporuka studije F. Bourdon bile su osuvremenjena izdanja *Smjernica za izradu preglednih zapisa i uputnica*⁶⁸ te *Priručnika za UNIMARC: format za autorizirane podatke*,⁶⁹ ali ne i kataložnih pravilnika. Smatramo da je šteta da se ICP u ovom dijelu ne nadograđuje na koncept “identifikacijskog” zapisa F. Bourdon, jer se pozivanje samo na “identifikator entiteta” kao obveznog elementa zapisa pokazao upitnim u IFLA-inoj studiji o izvodljivosti međunarodnoga standardnog broja za autorizirane podatke ISADN objavljenog 2008.⁷⁰

U odnosu na izbor i oblik imena usvojene pristupnice, ICP početno slijedi tradiciju zasnovanu u *Pariškim načelima*, tj. prednost se daje “usvojenoj pristupnici za ime koja se temelji na podacima pronađenim na pojavnom obliku djela pisanim izvornim jezikom i pismom” (6.3.2), međutim, ako se taj izvorni jezik i pismo ne koriste u katalogu, pristupnica se može temeljiti na oblicima koji “najviše odgovaraju korisnicima kataloga” (6.3.2.1.1). Isti je postupak i s izborom usvojene pristupnice (6.3.3) pri čemu se u drugom slučaju daje prednost uobičajenom ili “konvencionalnom” imenu, odnosno, u pomanjkanju ovih uvodi se koncept “službenog imena” kad nije navedeno nijedno od prethodno nabrojanih (6.3.3.1.1.2). U načelu za oblik imena (6.3.4) izbor “prve riječi pristupnice” (tj. redalice) treba uskladiti s pravilima zemlje i jezika “najviše povezanih” s osobom i obitelji, dok za korporativno tijelo vrijedi načelo “doslovnog” prenošenja imena s pojavnog oblika, osim u slučaju kad je korporativno tijelo dio političko-teritorijalne jedinice, pa usvojena odrednica za tu jedinicu treba sadržavati sadašnji oblik imena pisan jezikom i pismom koji najbolje odgovara korisnicima kataloga (6.3.4.3.1). Zadnje spomenuto načelo odgovara postojećim međunarodnim dogovorima i nacionalnim rješenjima, međutim, u slučaju osobnih imena – “najviše povezanih” – otvaraju se ponovno mogućnosti interpretacijama i sljedno tomu neujednačenosti sadržaja preglednih zapisa.⁷¹

⁶⁷ Vidjeti Bourdon, F. Nav. dj., te Beaudiquez, Marcel; Françoise Bourdon. Management and use of name authority files (personal names, corporate bodies and uniform titles) : evaluation and prospects. München : K. G. Saur, 1991.

⁶⁸ Guidelines for authority records and references. Revised by the Working Group on GARE Revision, 2nd ed. München : K. G. Saur, 2001.

⁶⁹ UNIMARC Manual : Authorities Format. 2nd revised and enlarged edition. München : K. G. Saur, 2001. Vidjeti i: Willer, Mirna. UNIMARC Format for Authority Records : Its Scope and Issues for Authority Control. // Cataloging & Classification Quarterly 38, 3/4(2004), 153-184. Digital Object Identifier: 10.1300/J104v38n03_14.

⁷⁰ Tillett, B. Barbara. A review of the feasibility of an International Standard Authority Data Number (ISADN) / prepared for the IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records, edited by Glenn E. Patton, 1 July 2008 ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section, 15 September 2008 [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/d4/franar-numbering-paper.pdf>.

⁷¹ Vidjeti, npr., zapis za Ivana Meštrovića u bazi ULAN: Union List of Artist Names Instituta Getty [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: http://www.getty.edu/research/conducting_research/vocabularies/ulan/. Može se koristiti i VIAF za pronalaženje ovog zapisa.

3.7. Osnove za mogućnosti pretraživanja

Točka 7 sastoji se od dva članka. Prvi se odnosi na pretraživanje (7.1), a drugi na pronalaženje (7.2). Načelo 7.1 prvo opisuje funkciju pristupnica, tj. one osiguravaju "1. pouzdano pronalaženje bibliografskih i preglednih zapisa i s njima povezane bibliografske jedinice, i 2. ograničavanje rezultata pretraživanja". Ovo načelo razlikuje između "neophodnih pristupnica" (7.1.2) i "dodatnih pristupnica" (7.1.3). Neophodne su one koje se temelje na glavnim atributima i odnosima pojedinih entiteta, a to su usvojena pristupnica za ime stvaratelja ili prvoimenovanog stvaratelja, usvojena pristupnica za djelo/izraz i glavni stvarni naslov za pojavni oblik, te godina izdavanja i standardni brojevi (7.1.2.1).

Funkcija "izabiranja ili ograničavanja" postiže se dodatnim "neobvezatnim" pristupnicama (7.1.3) koje čine atributi iz drugih dijelova bibliografskih ili preglednih zapisa kao što su, npr., imena ostalih stvaratelja osim prvoga, imena osoba, itd., čije uloge nisu uloge stvaratelja, neusvojene stvarne naslove, identifikatore bibliografskih zapisa (7.1.3.1), odnosno atributi imena srodnih entiteta i identifikatori preglednih zapisa (7.1.3.1). Te se dodatne pristupnice koriste "kad je pronađena velika količina zapisa" (7.1.3)! Slijedom ovog načela, u kojim to slučajevima dakle neki pravilnik propisuje izradu pristupnica, npr., za ime drugog stvaratelja? Samo onda kad bi se moglo pretpostaviti da će se u katalogu pronaći velika količina zapisa za određeni upit? Najvjerojatnije ne. U svakom slučaju, namjera ovog načela nije u potpunosti jasna: očito da se temelji na iskustvima pri korištenju određenih knjižničnih softvera.

U članku o pronalaženju (7.2), zadnjem članku izjave, daju se upute za prikaz rezultata pretraživanja: kada je pronađeno više zapisa s istom pristupnicom, zapisi se trebaju prikazati "redoslijedom koji je logičan za korisnika kataloga", i u odnosu na jezik i pismo pristupnice. O ovom smo načelu već raspravljali, no ovdje moramo dodati da je ono dosljedno onima o izboru i obliku pristupnice koja otvoreno upućuju na način prikaza podataka koji slijedi potrebe (mjesnih) korisnika (mjesnih) kataloga, tj. kataloga koji je "prikladan" svojim korisnicima. Ovime se koncept Univerzalne bibliografske kontrole povlači pred konceptom mjesnih rješenja.

4. Umjesto zaključka

Na kraju želimo tek istaknuti da je objavljivanjem ICP-a i hrvatska kataložna zajednica dobila međunarodni značajan dokument koji bi je trebao potaknuti na preradbu postojećeg ili izradbu novoga nacionalnoga kataložnog pravilnika.

LITERATURA

Anonymous classics : African literature : epics and assimilated : list does not includes Arabic work : [draft] / compiled by Nadine Boddaert, Division of Bibliographic Control, Cataloguing Section, 2001. Version of August 10, 2005 [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/anonymous-classics-african-literature>.

Anonymous classics : a list of uniform headings for European literatures / compiled by the IFLA International Office for UBC ; edited by Rosemary C. Hewett. London : IFLA International Office for UBC, 1978.

Beaudiquez, Marcel; Françoise Bourdon. Management and use of name authority files (personal names, corporate bodies and uniform titles) : evaluation and prospects. München : K. G. Saur, 1991.

Bourdon, Françoise. International cooperation in the field of authority data : an analytical study with recommendations. München : K. G. Saur, 1993.

Dunkin, Paul. Explanatory commentary by Paul Dunkin. // Code of cataloging rules : author and title entry / Seymour Lubetzky. // Writings on the classical art of cataloging / Seymour Lubetzky ; compiled and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry. Englewood, Colo. : Libraries Unlimited, 2001. Str. 213-217.

Dunsire, Gordon. Semantički web i ekspertni metapodaci : rastavi pa spoji. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Sanjica Faletar Tanacković. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 129-141; izvornik: The Semantic Web and expert metadata : Pull apart then bring together : Presented at Archives, Libraries, Museums 12 (AKM12), Poreč, Croatia, 2008 [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://cdlr.strath.ac.uk/pubs/dunsireg/akm2008semanticweb.pdf>

Functional requirements for subject authority data (FRSAD) : a conceptual model / IFLA Working Group on Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR). 1st Draft 2008-11-27; 2nd Draft 2009-06-10 [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://nkos.slis.kent.edu/FRSAR/report090623.pdf>.

Guidelines for authority records and references. Revised by the Working Group on GARE Revision, 2nd ed. München : K. G. Saur, 2001.

Hickey, Thomas B. WorldCat Identities : Another view of the catalog [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://www.oclc.org/nextspace/006/research.htm>

IFLA cataloguing principles : Statement of international cataloguing principles (ICP) and its glossary / edited by Barbara B. Tillett and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2009.

IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code : report from the 1st IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2003 / edited by Barbara B. Tillett, Renate Gömpel and Susanne Oehlschläger. München : K. G. Saur, 2004.

IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code, 2 : report from the 2nd IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Buenos Aires, Argentina, 2004 / edited by Barbara B. Tillett and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2005.

IFLA cataloguing principles : steps towards an international cataloguing code, 3 : report from the 3rd IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Frankfurt, 2005 / edited by Barbara B. Tillett, Khaled Mohamed Reyhad, and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2006.

IFLA cataloguing principles : steps towards an International Cataloguing Code, 4 : report from the 4th IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Seoul, Korea, 2006 / edited by Barbara B. Tillett, Jaesun Lee and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2007.

IFLA cataloguing principles : steps towards an International Cataloguing Code, 5 : report from the 5th IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, Pretoria, South Africa, 2007 / edited by Barbara B. Tillett, Tienie de Klerk, Hester van der Walt, and Ana Lupe Cristán. München : K. G. Saur, 2008.

IFLA Statement of international cataloguing principles : vote form. // Cataloguing Section [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: http://www.ifla.org/VII/s13/icc/IME-ICC_final_vote_form_200804.doc.

ISBD: International standard bibliographic description. Consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007.

Katić, Tinka. FRBR i FRANAR. // 5. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 41-54.

Lubetzky, Seymour. Cataloging rules and principles. // Writings on the classical art of cataloging / Seymour Lubetzky ; compiled and edited by Elaine Svenonius, Dorothy McGarry. Englewood, Colo. : Libraries Unlimited, 2001. Str. 75-139.

Names of persons : national usages for entry in catalogues / [International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, Deutsche Bibliothek, Frankfurt am Main]. 4th rev. and enl. ed. München [etc.] : Saur, 1996.

Polanski, D.; R. Ravnić. Individualni i zajednički pseudonimi: primjeri iz prakse. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17 – 18 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer, Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 179-189.

Ranganathan, Shiyali Ramamrita. Heading and canons : comparative study of five catalogue codes. Madras : S. Viswanathan, 1955.

RDA: Resource Description and Access. Full Draft 11/24/08 [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: <http://www.rda-jsc.org/rdafulldraft.html>.

Statement of international cataloguing principles. 2009 [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/icp_2009-en.pdf.

Statement of international cataloguing principles. Translations [citirano: 2009-09-03]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/statement-of-international-cataloguing-principles>.

Statement of principles adopted by the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October 1961. // Report / International Conference on Cataloguing Principles, Paris, 9th–18th October, 1961 ; edited by A. H. Chaplin and Dorothy Anderson. Reprint. London : IFLA International Office for UBC, 1981. Str. 91-98.

Strukture korporativnih odrednica : završni izvještaj : studeni 2000. / Radna grupa za pre-radbu Oblika i strukture korporativnih odrednica ; primjere priložili članovi Sekcije za katalogizaciju ; sastavio i uvod napisao Ton Heijlingers. [S. 1.] : Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova, Program za Univerzalnu bibliografsku kontrolu i međunarodni MARC, 2001. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 46, 3/4(2003), 127-153.

Svenonius, Elaine. Intelektualne osnove organizacije informacija. Lokve : "Benja", 2005.

Tillett, B. Barbara. A review of the feasibility of an International Standard Authority Data Number (ISADN) / prepared for the IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records, edited by Glenn E. Patton, 1 July 2008 ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section, 15 September 2008 [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/d4/franar-numbering-paper.pdf>.

ULAN: Union List of Artist Names Instituta Getty [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: http://www.getty.edu/research/conducting_research/vocabularies/ulan/.

UNIMARC Manual : Authorities Format. 2nd revised and enlarged edition. München : K. G. Saur, 2001.

UNIMARC manual : authorities format / edited by Mirna Willer. 3rd ed. München : K. G. Saur, 2009.

Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska grupa za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Verona, Eva. Corporate headings : their use in library catalogues and national bibliographies. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1975.

Verona, Eva. Međunarodna načela katalogizacije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 3/4(1961), 155-179. Prilog 1: Načela prihvaćena na Međunarodnoj konferenciji o načelima katalogizacije, Pariz, listopad 1961., 171-179.

VIAF: Virtual International Authority File [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://viaf.org/>.

Willer, Mirna. Formats and cataloguing rules : developments for cataloguing electronic resources. // Program 33,1(1999), 41-55. Objavljeno i u prijevodu: Formati i kataložna pravila : katalogiziranje elektroničke građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 1/2(2000), 9-22.

Willer, Mirna. Načela katalogiziranja : od Pariških načela do načela Međunarodnoga kataložnog pravilnika. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17 – 18 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer, Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 83-102.

Willer, Mirna. UNIMARC Format for Authority Records : Its Scope and Issues for Authority Control. // *Cataloging & Classification Quarterly* 38, 3/4(2004), 153-184. Digital Object Identifier: 10.1300/J104v38n03_14.

Willer, Mirna. Uvjeti za funkcionalnost i obrojčavanje preglednih zapisa: konceptualni model – radni nacrt. // 7. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 121-140.

WorldCat Identities [citirano: 2009-11-19]. Dostupno na: <http://orlabs.oclc.org/Identities/>.

IZJAVA O MEĐUNARODNIM KATALOŽNIM NAČELIMA

Uvod

Međunarodna konferencija o kataložnim načelima, održana 1961., odobrila je izjavu o načelima – poznatu pod nazivom Pariška načela.¹ Cilj izjave da posluži kao osnova međunarodnoj standardizaciji u katalogizaciji bio je postignut: većina kataložnih pravilnika koji su od tada nastali diljem svijeta slijedili su Načela u potpunosti ili u najvećoj mogućoj mjeri.

Nakon više od četrdeset godina, potreba za međunarodnim načelima još je snažnija budući da katalogizatori i krajnji korisnici diljem svijeta upotrebljavaju online kataloge (OPAC – Online Public Access Catalogue). Sada, početkom 21. stoljeća, IFLA objavljuje nova načela koja su primjenjiva za online knjižnične kataloge i druge vrste informacijskih sustava. Prvi je cilj izraditi katalog primjeren korisniku.

Nova načela zamjenjuju i proširuju Pariška načela tako da uključuju sve vrste građe, a ne samo tekstualna djela i sve vidove bibliografskih i autoriziranih podataka koji se upotrebljavaju u knjižničnim katalozima, a ne samo odabir i oblik odrednica kataložnih jedinica. Uključuju ne samo načela i ciljeve (tj. zadatke kataloga), nego i pravila koja bi se trebala ugraditi u kataložne pravilnike diljem svijeta, kao i smjernice o mogućnostima pretraživanja i pronalaženja.

Načela čine:

1. Opseg
2. Opća načela
3. Entiteti, atributi i odnosi
4. Ciljevi i zadaci kataloga
5. Bibliografski opis
6. Pristupnice
7. Temelji za mogućnosti pretraživanja.

Ova nova načela nastavljaju se na velike svjetske kataložne tradicije,² kao i na konceptualni model IFLA-ine studije *Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa* (FRBR – *Functional Requirements for Bibliographic Records*).³

¹ International Conference on Cataloguing Principles (Paris ; 1961). Report. London : International Federation of Library Associations, 1963. Str. 91-96. Dostupno i u: Library Resources and Technical Services 6(1962), 162-167; i Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961. Annotated edition / with commentary and examples by Eva Verona. London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

² Cutter, Charles A. Rules for a Dictionary Catalog. 4th ed., rewritten. Washington, D.C. : Government Printing Office, 1904., Ranganathan, S. R. Heading and Canons. Madras, [India] : S. Viswanathan, 1955. i Lubetzky, Seymour. Principles of Cataloging. Final Report. Phase I : Descriptive Cataloging. Los Angeles, Calif. : University of California, Institute of Library Research, 1969.

³ Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report. München : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19). Dostupno i na: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/> (rujan 1997, nadopunjen i ispravljen do veljače 2008.). Model FRBR uskoro će biti nadopunjen mode-

Nadamo se da će ova načela povećati međunarodno dijeljenje bibliografskih i autoriziranih podataka te voditi stvaratelje kataložnih pravilnika u njihovim nastojanjima da izrade međunarodni kataložni pravilnik.

1. *Opseg*

Namjena je ovdje iznesenih načela da posluže kao vodič u razvoju kataložnih pravilnika. Primjenjiva su na bibliografske i autorizirane podatke i sadašnje knjižnične kataloge. Načela se mogu primijeniti i na bibliografije i datoteke koje izrađuju knjižnice, arhivi, muzeji i druge zajednice.

Svrha im je osigurati dosljedan pristup deskriptivnoj i predmetnoj katalogizaciji svih vrsta bibliografskih jedinica.

2. *Opća načela*

Više načela upravlja izradbom kataložnih pravilnika.⁴ Prvi je cilj primjerenost korisniku.⁵

2.1. *Primjerenost korisniku.* Odluke koje se donose pri izradi opisa i nadziranih oblika imena za pristup trebaju uvažiti korisnika.

2.2. *Opća uporaba.* Normalizirani rječnik koji se upotrebljava u opisu i pristupu treba uskladiti s rječnikom većine korisnika.

2.3. *Prikazivanje.* Opisi i nadzirani oblici imena trebaju se temeljiti na opisu kojim se opisuje entitet sam.

2.4. *Točnost.* Opisani entitet treba biti vjerno prikazan.

2.5. *Dostatnost i nužnost.* Treba uključiti samo one elemente opisa i nadziranih oblika imena za pristup koji su potrebni kako bi se udovoljilo postupcima korisnika i koji su bitni za jedinstvenu identifikaciju entiteta.

2.6. *Značajnost.* Podatkovni elementi trebaju biti bibliografski značajni.

2.7. *Ekonomičnost.* Kad postoje alternativni načini postizanja cilja, potrebno je odabrati onaj koji unapređuje ekonomičnost (tj., najmanji trošak ili najjednostavniji pristup).

2.8. *Ujednačenost i normizacija.* Opise i izradu pristupnica treba normirati u opsegu i mjeri koja je moguća. Time se omogućuje veća ujednačenost i povećava mogućnost dijeljenja bibliografskih i autoriziranih podataka.

2.9. *Integracija.* Opisi svih vrsta građe i nadziranih oblika imena entiteta trebaju se temeljiti na zajedničkom skupu pravila u opsegu koji je moguće postići.

Pravila u kataložnom pravilniku trebaju biti *obranjiva* i *ograničena*. Poznato je da su u nekim okolnostima navedeni ciljevi međusobno isključivi te je potrebno izabrati obranjivo, praktično rješenje.

lima Functional Requirements for Authority Data (FRAD) i Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD).

⁴ Temeljeno na bibliografskoj literaturi, posebno onoj Ranganathana i Leibniza opisanoj u: Svenonius, Elaine. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass. : MIT Press, 2000. Str. 68. U odnosu na predmetni tezaursus, primjenjiva su druga načela koja, međutim, još nisu uključena u ovu izjavu.

⁵ Načela 2.2 do 2.9 nisu navedena nekim posebnim redosljedom.

3. *Entiteti, atributi i odnosi*

Kataložna pravila trebaju uzeti u obzir entitete, attribute i odnose kako su definirani u konceptualnim modelima bibliografskog univerzuma.⁶

3.1. *Entiteti*

Bibliografski i autorizirani podaci mogu predstavljati sljedeće entitete:

djelo
izraz
pojavni oblik
jedinica građe⁷
osoba
obitelj
korporativno tijelo⁸
pojam
objekt
događaj
mjesto.⁹

3.2. *Atributi*

Atribute koji identificiraju pojedini entitet treba upotrebljavati kao podatkovne elemente.

3.3. *Odnosi*

Bibliografski značajne odnose među entitetima treba identificirati.

4. *Ciljevi i zadaci kataloga*¹⁰

Katalog treba biti učinkovito i djelotvorno pomagalo koje omogućuje korisniku:

4.1. pronalaženje bibliografskih jedinica u zbirci kao rezultat pretraživanja uporabom atributa ili odnosa jedinica:

4.1.1. pronalaženje bibliografske jedinice

4.1.2. pronalaženje skupa bibliografskih jedinica koji predstavlja: sve bibliografske jedinice koje pripadaju istom djelu, sve bibliografske jedinice koje postvaruju isti izraz, sve bibliografske jedinice koje oprimjeruju isti pojavni oblik, sve bibliografske jedinice određene osobe, obitelji ili korporativnog tijela, sve bibliografske jedinice o određenom predmetu, sve bibliografske jedinice definirane drugim mjerilima (kao što su jezik, zemlja izdavanja, godina izdavanja, vrsta sadržaja, vrsta nositelja itd.) koji služe za daljnje ograničavanje rezultata pretraživanja;

⁶ IFLA-ina konceptualni modeli su FRBR, FRAD i FRASAD.

⁷ Djelo, izraz, pojavni oblik i jedinica građe entiteti su prve skupine u modelu FRBR.

⁸ Osoba, obitelj i korporativno tijelo entiteti su druge skupine u modelima FRBR i FRAD.

⁹ Pojam, objekt, događaj i mjesto entiteti su treće skupine u modelu FRBR. Svaki entitet može biti u predmetnom odnosu prema djelu.

¹⁰ 4.1-4.5 temelje se na: Svenonius, Elaine. The Intellectual Foundation of Information Organization. Cambridge, Mass. : MIT Press, 2000.

- 4.2. **identificiranje** bibliografske jedinice ili posrednika (tj., utvrditi da entitet opisan u zapisu odgovara traženom entitetu ili razlikovati između dva ili više entiteta sa sličnim obilježjima);
 - 4.3. **odabir** jedinice bibliografske jedinice koja odgovara korisnikovim potrebama (tj., izabrati bibliografsku jedinicu koja udovoljava korisnikovim zahtjevima u odnosu na medij, sadržaj, nositelj itd. ili odbaciti bibliografsku jedinicu jer ne odgovara korisnikovim potrebama);
 - 4.4. **dobivanje** pristupa opisanoj jedinici građe (tj., osigurati informaciju koja će omogućiti korisniku da nabavi jedinicu građe kupnjom, posudbom itd. ili elektroničkim putem pristupi jedinici građe pomoću online veze na udaljeno računalo); ili nabavljanje ili dobivanje pristupa autoriziranim ili bibliografskim podacima;
 - 4.5. **kretanje** katalogom i izvan kataloga (tj., logičnim rasporedom bibliografskih i autoriziranih podataka i prikazivanjem jednostavnih načina kretanja među njima, uključujući prikaz odnosa između djela, izraza, pojavnih oblika, jedinica građe, osoba, obitelji, korporativnih tijela, pojmova, objekata, događaja i mjesta).
5. **Bibliografski opis**
- 5.1. Općenito, za svaki se pojavni oblik izrađuje poseban bibliografski zapis.
 - 5.2. Bibliografski se zapis obično temelji na jedinici građe kao predstavniku pojavnog oblika i može uključivati atribute nadređenog/nadređenih djela i izraza.
 - 5.3. Opisni se podaci trebaju temeljiti na međunarodno dogovorenom standardu.¹¹
 - 5.4. Opisi se mogu izraditi na više razina potpunosti, ovisno o svrsi kataloga ili bibliografske datoteke. Informacije o razini potpunosti trebaju biti vidljive korisniku.
6. **Pristupnice**
- 6.1. **Općenito**
Pristupnice za pronalaženje bibliografskih i autoriziranih podataka moraju se oblikovati slijedom općih načela (vidi **2. Opća načela**). Mogu biti nadzirane i nenadzirane.
 - 6.1.1. Nadzirane pristupnice izrađuju se za usvojene i neusvojene oblike imena entiteta – osoba, obitelji, korporativnih tijela, djela, izraza, pojavnih oblika, jedinica građe, pojmova, objekata, događaja i mjesta. Nadzirane pristupnice osiguravaju dosljednost koja je potrebna za okupljanje bibliografskih zapisa za skupove bibliografskih jedinica.
 - 6.1.1.1. Pregledni zapisi trebaju se izraditi tako da nadziru usvojene oblike imena, neusvojene oblike imena i identifikatore koji se upotrebljavaju kao pristupnice.

¹¹ Za knjižničnu zajednicu, standard je *Međunarodni standardni bibliografski opis*.

6.1.2. Nenadzirane pristupnice mogu se izraditi kao bibliografski podaci za imena, naslove (npr., glavni stvarni naslov preuzet s pojavnog oblika), kodove, ključne riječi itd. koji se ne nadziru preglednim zapisima.

6.2. Izbor pristupnica

6.2.1. Uvrsti kao pristupnice **bibliografskom zapisu** usvojene pristupnice za djela i izraze (nadzirane) postvorene u jedinici građe, stvarne naslove pojava oblika (obično nenadzirane) i usvojene pristupnice za stvaratelje djela!

6.2.1.1. Korporativno tijelo kao stvaratelj: korporativno se tijelo treba smatrati stvarateljem onih djela koja su izraz kolektivne misli ili djelovanja korporativnog tijela ili kad tekst stvarnog naslova, zajedno s prirodom djela, jasno upućuje na to da je korporativno tijelo zajednički odgovorno za sadržaj djela. To se odnosi i na slučajeve kad je djelo potpisala osoba u svojstvu zaposlenika korporativnog tijela.

6.2.2. Osiguraj i pristupnice **bibliografskim zapisima** za usvojene pristupnice za osobe, obitelji, korporativna tijela i predmete za koje se smatra da su potrebni za pronalaženje i identifikaciju opisane bibliografske jedinice.

6.2.3. Uvrsti kao pristupnicu **preglednom zapisu** usvojeni oblik imena entiteta kao i neusvojene oblike imena!

6.2.4. Dodatne pristupnice mogu se izraditi pomoću imena srodnih entiteta.

6.3. Usvojene pristupnice

Usvojena pristupnica za ime entiteta treba biti zabilježena u preglednom zapisu zajedno s identifikatorima entiteta i neusvojenim oblicima imena. Usvojena pristupnica može biti potrebna kao standardni oblik za prikaz.

6.3.1. Usvojene pristupnice moraju se izraditi u skladu sa standardom.

6.3.2. Jezik i pismo usvojene pristupnice

6.3.2.1. Kad se imena pišu na više jezika i/ili pisama, prednost se daje usvojenoj pristupnici za ime koja se temelji na podacima pronađenim na pojavnom obliku djela pisanom izvornim jezikom i pismom;

6.3.2.1.1. ali, ako se taj izvorni jezik i pismo ne koriste u katalogu, usvojena se pristupnica može temeljiti na oblicima pronađenim na pojavnim oblicima ili u priručnicima pisanim jednim od jezika i pisama koji najviše odgovaraju korisnicima kataloga.

6.3.2.1.2. Kad god je to moguće, treba osigurati pristup obliku pisanom izvornim jezikom i pismom

pomoću nadzirane pristupnice, bilo usvojenog oblika imena ili neusvojenog oblika imena.

6.3.2.2. Ako se upotrebljavaju transliteracije, treba slijediti međunarodnu normu za prevođenje pisma.

6.3.3. Izbor usvojene pristupnice

Ime kojemu se daje prednost pri izboru usvojene pristupnice entiteta treba biti ime koje dosljedno identificira entitet, bilo u obliku u kojem se pretežno javlja na pojavnim oblicima ili je opće prihvaćeno ime preuzeto iz općih priručnika, prikladno korisnicima kataloga (tj., “uobičajeno ime”).

6.3.3.1. Izbor usvojene pristupnice za osobe, obitelj, korporativna tijela

Ako se za osobu, obitelj ili korporativno tijelo upotrebljavaju neusvojena imena ili neusvojeni oblici imena, treba izabrati jedno ime ili oblik na kojem se temelji pristupnica nekom identitetu.

6.3.3.1.1. Kada se neusvojeni oblici imena nalaze na pojavnim oblicima i/ili u općim priručnicima, a taj oblik nije različita verzija istog imena (npr., puni i skraćeni oblici), prednost treba dati

6.3.3.1.1.1. uobičajenom (ili “konvencionalnom”) imenu prije nego li službenom imenu, kada je navedeno; ili

6.3.3.1.1.2. službenom imenu, kada nije navedeno uobičajeno ili konvencionalno ime.

6.3.3.1.2. Ako se korporativno tijelo u različitim razdobljima služilo različitim imenima koja se ne mogu smatrati manjim promjenama imena, svaka značajna promjena imena treba se smatrati novim entitetom. Odgovarajuće pregledne zapise za pojedini entitet potrebno je povezati upućivanjem na ranije i kasnije usvojene oblike imena korporativnog tijela.

6.3.3.2. Izbor usvojene pristupnice za djelo i izraz

Kad djelo ima više naslova, treba izabrati jedan na kojem će se temeljiti usvojena pristupnica djelu/izrazu.

6.3.4. Oblik imena usvojene pristupnice

6.3.4.1. Oblik imena za osobe

Kad se ime osobe sastoji od nekoliko riječi, izbor prve riječi usvojene pristupnice treba uskladiti s pravilima zemlje i jezika najviše povezanih s osobom, a kako se javlja na pojavnim oblicima ili u općim priručnicima.

6.3.4.2. Oblik imena za obitelj

Kad se ime obitelji sastoji od nekoliko riječi, izbor prve riječi usvojene pristupnice treba uskladiti s pravilima zemlje i jezika najviše povezanih s obitelji, onako kako se javlja na pojavnim oblicima ili u općim priručnicima.

6.3.4.3. Oblik imena za korporativna tijela

Kod usvojene pristupnice za korporativno tijelo, ime treba biti doslovno preneseno s pojavnog oblika ili iz referentnog izvora, osim

6.3.4.3.1. kad je korporativno tijelo dio političko teritorijalne jedinice, usvojena odrednica treba sadržavati sadašnji oblik imena teritorijalne jedinice pisan jezikom i pismom koji najviše odgovara korisnicima kataloga;

6.3.4.3.2. kad ime korporativnog tijela ukazuje na podređenost drugom tijelu ili ima podređenu funkciju ili nije dovoljno za identifikaciju podređenog tijela, u tom slučaju usvojena pristupnica treba počinjati imenom nadređenoga korporativnog tijela.

6.3.4.4. Oblik imena za djela/izraze

Usvojena pristupnica za djelo, izraz, pojavni oblik ili jedinicu građe može biti stvarni naslov koji može biti ili samostojeći naslov ili kombinacija s usvojenom pristupnicom za ime stvaratelja djela.

6.3.4.5. Razlikovanje među imenima

Ako je potrebno, usvojena pristupnica entiteta može se dodatno identificirati kako bi se razlikovala od drugih entiteta istog imena. Ako je poželjno, ista se dodatna identifikacija može dodati neusvojenim oblicima imena.

6.4. Neusvojena imena i neusvojeni oblici imena

Ma koje je ime izabrano za usvojenu pristupnicu, za nadzirani pristup treba uključiti i neusvojena imena i neusvojene oblike imena.

7. Temelji za mogućnosti pretraživanja

7.1. Pretraživanje

Pristupnice su elementi bibliografskih i preglednih zapisa koji osiguravaju 1. pouzdanu pronalaženje bibliografskih i preglednih zapisa i s njima povezane bibliografske jedinice i 2. ograničavanje rezultata pretraživanja.

7.1.1. Pomagala za pretraživanje

Treba omogućiti pretraživanje i pronalaženje imena, stvarnih naslova i predmeta pomoću dostupnih pomagala u određenomu knjižničnom katalogu ili bibliografskoj datoteci (pomoću punog oblika imena, ključnih riječi, fraza, kraćenja, identifikatora itd.).

7.1.2. Neophodne pristupnice

Neophodne pristupnice su one koje se temelje na glavnim atributima i odnosima pojedinih entiteta u bibliografskom ili preglednom zapisu.

7.1.2.1. Neophodne pristupnice **bibliografskim zapisima** jesu: usvojena pristupnica za ime stvaratelja ili prvoimenovanog stvaratelja kad je navedeno više imena, usvojena pristupnica za djelo/izraz (može sadržavati i usvojenu pristupnicu za stvaratelja), glavni stvarni naslov ili njegova zamjena za pojavni oblik, godina (godine) izdavanja ili objavljivanja pojavnog oblika, nadzirani predmetni naziv i/ili klasifikacijski brojevi za djelo, standardni brojevi, identifikatori i “ključni naslovi” za opisivani entitet.

7.1.2.2. Neophodne pristupnice **preglednim zapisima** jesu: usvojeno ime ili stvarni naslov entiteta, identifikator entiteta, neusvojena imena i neusvojeni oblici imena ili stvarnog naslova entiteta.

7.1.3. Dodatne pristupnice

Atributi iz drugih dijelova bibliografskog opisa ili preglednog zapisa mogu poslužiti kao neobvezatne pristupnice ili kao pomagala za izabiranje ili ograničavanje kad je pronađena velika količina zapisa.

7.1.3.1. Takvi atributi u **bibliografskim zapisima** uključuju, ali se ne ograničavaju na: imena ostalih stvaratelja osim prvoga, imena osoba, obitelji ili korporativnih tijela čije uloge nisu uloge stvaratelja (npr., izvođača), neusvojene stvarne naslove (npr., usporedne stvarne naslove, stvarne naslove nad tekstem), usvojene pristupnice za nakladničku cjelinu, identifikatore bibliografskih zapisa, jezik izraza postvaren u pojavnom obliku, zemlju izdavanja, vrstu sadržaja, vrstu nositelja.

7.1.3.2. Takvi atributi u **preglednim zapisima** uključuju, ali se ne ograničavaju na: imena ili stvarne naslove srodnih entiteta, identifikatore preglednih zapisa.

7.2. Pronalaženje

Kada je pronađeno više zapisa s istom pristupnicom, zapisi se trebaju prikazati redosljedom koji je logičan za korisnika kataloga, u skladu s normom koja se odnosi na jezik i pismo pristupnice.

POJMOVNIK

Pojmovnik sadrži nazive koji se u Izjavi o međunarodnim kataložnim načelima upotrebljavaju u posebnom značenju (tj. nisu uobičajene definicije preuzete iz rječnika). Na kraju pojmovnika navode se nazivi korišteni u Pariškim načelima ili drugim starijim kataložnim pravilnicima, a na koje sudionici IME ICC-a žele upozoriti da više nisu u upotrebi u ovim načelima.

ŠP = širi pojam; UP = uži pojam; SP = srodni pojam

Atribut – Svojstvo entiteta. Atribut može biti urođen u entitetu ili mu može biti izvana nametnut.

[Izvor: FRBR]

Bibliografska jedinica – Entitet unutar područja knjižničnih i sličnih zbirki koje sadrže proizvode intelektualnog ili umjetničkog dostignuća. Bibliografsku jedinicu u modelu FRBR čine entiteti prve skupine: djelo, izraz, pojavni oblik i jedinica građe.

[Izvor: IME ICC]

Bibliografski opis – Skup bibliografskih podataka koji identificiraju bibliografsku jedinicu.

[Izvor: ISBD, prerađeno]

Vidi i **Deskriptivna katalogizacija [SP]**

Bibliografski univerzum – Područje koje se odnosi na zbirke knjižnica, arhiva, muzeja i drugih informacijskih zajednica.

[Izvor: IME ICC]

Bibliografski zapis – Skup podatkovnih elemenata koji opisuju i osiguravaju pristup bibliografskoj jedinici i identificiraju srodna djela i izraze.

[Izvor: IME ICC]

Bibliografski značajan – Svojstvo entiteta ili atributa ili odnosa koje ima posebno značenje ili vrijednost u kontekstu bibliografske jedinice.

[Izvor: IME ICC]

Deskriptivna katalogizacija – Dio katalogizacije koji osigurava opisne podatke i pristupnice koje nisu predmetnice.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i **Bibliografski opis [SP], Predmetna katalogizacija [SP]**

Djelo – Određena intelektualna ili umjetnička kreacija (tj., intelektualni ili umjetnički sadržaj).

[Izvor: FRAD, FRBR, preradio IME ICC]

Događaj – Djelovanje ili pojava.

[Izvor: FRAD (oni koji nisu korporativna tijela smatraju se predmetima), FRBR]

Dodatna pristupnica – Pristupnica koja se može upotrebljavati uz neophodne pristupnice radi poboljšanja pronalaženja bibliografskih i autoriziranih podataka.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i **Neophodna pristupnica [SP], Pristupnica [ŠP]**

Entitet – Ono što je jedinstveno i potpuno; ono što postoji nezavisno ili zasebno; apstrakcija, idealan pojam, objekt mišljenja ili transcendentalan objekt.

[Izvor: Webster's 3rd]

Primjeri vrste entiteta u modelima FRBR i FRAD uključuju proizvode intelektualnog ili umjetničkog dostignuća (djelo, izraz, pojavni oblik i jedinica građe); posrednike (tj., osobe, obitelji, korporativna tijela) odgovorne za stvaranje toga intelektualnog ili umjetničkog sadržaja, za proizvodnju ili raspachavanje sadržaja u fizičkom obliku ili za očuvanje proizvoda; ili predmet djela (djelo, izraz, pojavni oblik, jedinica građe, osoba, obitelj, korporativno tijelo, pojam, objekt, događaj, mjesto).

[Izvor: IME ICC]

Identifikator – Broj, kod, riječ, izraz, logo, uređaj itd., povezan s entitetom, a služi za razlikovanje tog entiteta od drugih entiteta unutar domene u kojoj je dodijeljen identifikator.

[Izvor: FRAD]

Ime – Znak, riječ ili skup riječi i/ili znakova po kojima je entitet poznat. Uključuje riječi/znakove koji označuju osobu, obitelj, korporativno tijelo; uključuje nazive po kojima su pojmovi, objekti, događaji ili mjesta poznati; uključuje naslov djela, izraza, pojavnog oblika ili jedinice građe. Upotrebljava se kao temelj za pristupnicu.

[Izvor: FRBR nadopunjen u FRAD-u]

Vidi i **Izabrano ime [UP], Nadzirana pristupnica [SP], Neusvojeni oblik imena [UP], Pristupnica [SP], Uobičajeno ime [UP], Usvojeni oblik imena [UP]**

Izabrano ime – Ime entiteta izabrano prema pravilima ili standardima kojem se daje prednost pri izradi usvojene pristupnice entiteta.

[Source: IME ICC]

Vidi i **Ime [ŠP], Uobičajeno ime [SP], Usvojena pristupnica [SP], Usvojeni oblik imena [SP]**

Izraz – Intelektualna ili umjetnička realizacija djela.

[Izvor: FRAD, FRBR]

Jedinica građe – Pojedinačni primjerak pojavnog oblika.

[Izvor: FRAD, FRBR]

Ključni naslov – Jedinstveni naziv koji je jedinici neomeđene građe dodijelila Mreža ISSN i koji je neodvojivo vezan uz ISSN. Ključni naslov može biti jednak glavnomu stvarnom naslovu, ili kad ga se želi učiniti jedinstvenim, može biti izgrađen tako da se glavnomu stvarnom naslovu doda identifikacijska oznaka i/ili objašnjenje, kao što je naziv izdavača, mjesto izdavanja, podatak o izdanju.

[Izvor: ISBD]

Korporativno tijelo – Ustanova ili skupina osoba i/ili ustanova koje identificira određeno ime i koja djeluje ili može djelovati kao cjelina.

[Izvor: prerađeno iz FRAD, FRBR]

Mjesto – Lokalitet.

[Izvor: FRBR]

Nadzirana pristupnica – Pristupnica zabilježena u preglednom zapisu.

[Izvor: prerađeno iz GARR-a]

Nadzirane pristupnice obuhvaćaju usvojene oblike imena kao i one oblike koji se smatraju neusvojenima. Mogu biti:

- temeljene na osobnim i obiteljskim imenima te nazivi korporativnih tijela,
- temeljene na imenima (tj., naslovima) djela, izraza, pojavnih oblika i jedinica građe,
- kombinacija dvaju imena, kao što je autorsko/naslovna pristupnica za djelo koja spaja ime stvaratelja s naslovom djela,
- temeljene na nazivima pojmova, objekata, događaja i mjesta,
- temeljene na identifikatorima kao što su standardni brojevi, klasifikacijska kazala itd.

Drugi elementi (kao što su datumi) mogu se dodati samom imenu radi razlikovanja između entiteta s istim ili sličnim imenima.

[Izvor: FRAD – napominje da je središte modela na imenima i nazivima nadziranom pomoću normative datoteke.]

Vidi i **Ime [SP], Nadzirana pristupnica [SP], Neusvojen oblik imena [UP], Pristupnica [ŠP], Usvojena pristupnica [UP]**

Nenadzirana pristupnica – Pristupnica koja nije nadzirana preglednim zapisom.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i **Nadzirana pristupnica [SP], Pristupnica [ŠP]**

Neophodna pristupnica – Pristupnica koja se temelji na glavnom atributu ili odnosu entiteta u bibliografskom ili preglednom zapisu, a osigurava pronalaženje i identifikaciju toga zapisa.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i **Dodatna pristupnica [SP], Pristupnica [ŠP]**

Neusvojeni oblik imena – Oblik imena koji nije izabran kao usvojena pristupnica za entitet. Može se upotrijebiti za pristup preglednom zapisu za entitet ili za prikaz kao poveznica autoriziranoj pristupnici.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i **Ime [ŠP], Nadzirana pristupnica [ŠP], Pristupnica [ŠP], Uobičajeno ime [SP], Usvojena pristupnica [SP], Usvojeni oblik imena [SP]**

Normalizirana pristupnica

Vidi **Usvojena pristupnica**

Obitelj – Dvije ili više osoba povezane rođenjem, brakom, posvojenjem ili sličnim zakonskim statusom ili koje se na koji drugi način predstavljaju kao obitelj.

[Izvor: FRAD, prerađeno IME ICC]

Objekt – Materijalna stvar.

[Izvor: FRBR]

Odnos – Posebna veza između entiteta.

[Izvor: temelji se na FRBR-u]

Osoba – Pojedinac ili pojedinačni identitet koji je uspostavio ili prisvojio pojedinac ili skupina.

[Izvor: FRBR nadopunjen u FRAD-u, preradio IME ICC]

Pojam – Apstraktna zamisao ili ideja.

[Izvor: FRAD (vezano uz predmete), FRBR]

Pojavni oblik – Fizičko postvarenje izraza djela.

[Izvor: FRAD, FRBR]

Pojavni oblik može postvariti zbirku djela, pojedinačno djelo ili sastavni dio djela. Pojavni oblici mogu se pojaviti u jednoj ili više fizičkih jedinica.

[Izvor: IME ICC]

Posrednik – Osoba (autor, nakladnik, kipar, urednik, režiser, kompozitor itd.) ili skupina (obitelj, ustanova, korporacija, knjižnica, orkestar, država, federacija itd.) ili stroj (uređaj za snimanje, program za prevođenje softvera itd.) koji imaju neku ulogu u životnom ciklusu jedinice.

[Izvor: DCMI Agents Working Group, prerađena radna definicija]

Vidi i Stvaratelj [UP]

Predmetna katalogizacija – Dio katalogizacije koji osigurava nadzirane predmetnice i/ili klasifikacijske oznake.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i Deskriptivna katalogizacija [SP]

Pregledni zapis – Skup podatkovnih elemenata koji identificiraju entitet i koji se mogu upotrijebiti za olakšavanje pristupa usvojenoj pristupnici za taj entitet ili za prikaz bilo koje pristupnice za taj entitet.

[Izvor: IME ICC]

Pristupnica – Ime, naziv, kod itd. pod kojim će se pronaći i identificirati bibliografski ili autorizirani podaci.

[Izvor: GARR preradili FRAD i IME ICC]

Vidi i Dodatna pristupnica [UP], Ime [SP], Nadzirana pristupnica [UP], Nenadzirana pristupnica [UP], Neophodna pristupnica [UP], Neusvojeni oblik imena [UP], Usvojena pristupnica [UP]

Stvaratelj – Osoba, obitelj ili korporativno tijelo odgovorno za intelektualni ili umjetnički sadržaj djela.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i Posrednik [ŠP]

Uobičajeno ime – Ime po kojem je poznato neko korporativno tijelo, mjesto ili stvar, a nije njihovo službeno ime.

[Izvor: prerađeno iz AACR2 Revision 2002, Glossary]

Vidi i Ime [ŠP], Neusvojeni oblik imena [SP], Usvojeni oblik imena [SP]

Usvojena pristupnica – Izabrana nadzirana pristupnica za entitet uspostavljena i izrađena prema pravilima ili standardima.

[Izvor: IME ICC]

Vidi i Izabrano ime [SP], Nadzirana pristupnica [ŠP], Neusvojeni oblik imena [SP], Pristupnica [ŠP], Usvojeni oblik imena [SP]

Usvojeni oblik imena – Oblik imena odabran za usvojenu pristupnicu entitetu.

Vidi i Ime [ŠP], Izabrano ime [SP], Neusvojeni oblik imena [SP], Uobičajeno ime [SP], Usvojena pristupnica [SP]

Vrsta nositelja – Oznaka formata medija za pohranu i spremnicu nositelja u kombinaciji s vrstom posrednog pomagala neophodnog za pregledavanje, prikazivanje, izvođenje itd. sadržaja jedinica. Vrsta nositelja odražava attribute pojavnog oblika.

[Izvor: prerađeno iz Jan. 2008 Glossary RDA-a]

Vrsta sadržaja – Oznaka temeljnog oblika komunikacije u kojem je izražen sadržaj i ljudsko osjetilo za koje je namijenjen doživljaj sadržaja. Vrsta sadržaja odražava attribute djela i izraza.

[Izvor: prerađeno iz Jan. 2008 Glossary RDA-a]

Zbirka – 1. Stvarni ili virtualni skup dvaju ili više djela ili njihovih dijelova spoje-
nih ili zajedno objavljenih. 2. Stvarni ili virtualni skup bibliografskih jedinica
koje čuva ili ih je izradila određena ustanova.

[Izvor: IME ICC]

IZVORI

AACR2 – Anglo-American cataloguing rules. 2nd edition 2002 revision. Ottawa : Canadian Library Association; London : Chartered Institute of Library and Information Professionals; Chicago : American Library Association, 2002-2005.

DCMI Agents Working Group – Dublin Core Metadata Initiative, Agent Working Group [mrežna stranica, 2003]: <http://dublincore.org/groups/agents/> (radne definicije). Završni izvještaj dostupan na: <http://dublincore.org/documents/dcmi-terms/#classes-Agent>.

FRAD – Functional requirements for authority data : a conceptual model : Final Report, 2008.

FRBR – Functional requirements for bibliographic records : final report. München : Saur, 1998. (IFLA UBCIM Publications, New series; v. 19) Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/> (rujan 1997., nadopunjen i ispravljen do veljače 2008.)

GARR – Guidelines for authority records and references. 2nd ed., rev. München : Saur, 2001. (IFLA UBCIM Publications, New series; v. 23) Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>.

IME ICC – IFLA Meeting of Experts on a International Cataloguing Code (1st-5th : 2003-2007), preporuke sudionika.

ISBD – International standard bibliographic description (ISBD) : preliminary consolidated edition. München : Saur, 2007. (IFLA UBCIM Publications, New series; v. 31) Dostupno na: http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD_consolidated_2007.pdf.

RDA – RDA: Resource Description and Access. Glossary Draft. 5JSC/Chair/11/Rev (Jan. 2008, Table 1) Dostupno na: <http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda.html#drafts>.

Webster's 3rd – Webster's Third New International Dictionary. Springfield, Mass. : Merriam, 1976.

Nazivi koji više nisu u uporabi

Bibliografska jedinica građe *Vidi* **Pojavni oblik**

Odrednica *Vidi* **Nadzirana pristupnica, Usvojena pristupnica**

Uputnica *Vidi* **Neusvojeni oblik imena**

Jedinstveni stvarni naslov *Vidi* **Usvojena pristupnica, Usvojeni oblik imena, Ime**

**Izjava IME ICC-a
2008.**

Sudionici IME ICC-a donijeli su odluku da

- unesu uredničke ispravke u tekst koji su prihvatili sudionici IME ICC-a gdje god je to potrebno,
- raspačaju tekst svim tijelima koja donose kataložna pravila i IFLA-inim ustanovama kao i stručnom tisku,
- uredi i objave Izjavu o međunarodnim kataložnim načelima i Pojmovnik te ih učine besplatno dostupnima na mreži,
- osiguraju usklađivanje Izjave o međunarodnim kataložnim načelima s FRAD-om i FRSAR-om i daljnji razvoj modela i shema za kataložne podatke, i
- sačuvaju dokumentaciju IME ICC-a i daju na uvid informacije o njegovu nastanku i rezultatima.

Preporučujemo da se IFLA-ina Sekcija za katalogizaciju zaduži za održavanje tekstova i provođenje njihova pregleda u razmacima od pet godina radi osuvremenjivanja prema potrebi i uza suglasnost sa širom informacijskom zajednicom.

Prevela Mirna Willer, Sveučilište u Zadru